МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Кваліфікаційна робота магістра

ОПТИМІЗАЦІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Виконав: магістрант 2-го курсу, групи 8.2813-з
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
освітньо-професійної програми
«Публічне управління та адміністрування»
Ю.В. Фомін

Керівник: професор кафедри соціальної філософії та управління,
доцент, д.філос.н. Масюк О.П.

Рецензент: доцент кафедри соціальної філософії та управління,
доцент, к.філос.н. Ель Гуессаб К.

Запоріжжя – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра філософії, публічного управління та соціальної роботи
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
Освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи
_____Т.І. Бутченко
«____»_____2024 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРАНТУ (МАГІСТРАНТЦІ)

Фоміну Юрію Володимировичу
(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Оптимізація функціонування державної міграційної служби в умовах війни
керівник роботи Масюк Олег Петрович, д.філос.н., доцент
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом ЗНУ від «11» березня 2024 року № 433-с

2. Строк подання студентом роботи 04 грудня 2024 року

3. Вихідні дані до роботи 1. Державна міграційна служба України. URL: https://dmsu.gov.ua/pro-dms/zagalna-informacziya.html. 2. Кучеренко Ю.А. Правові засади оптимізації діяльності міграційної служби України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. №4. С. 280-282. 3. Рижова В. Взаємодія державно-міграційної служби України з іншими суб'єктами щодо протидії адміністративним правопорушенням, учинюваним іноземцям в умовах війни. *Науковий вісник ДДУВС*. 2022. Спеціальний випуск No 2. С. 121-126. 4. Комар Н.В. Процес візової лібералізації між Україною та країнами ЄС. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Випуск 14, частина 1. С. 142-145.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Охарактеризувати стан наукового дослідження оптимізації функціонування Державної міграційної служби в умовах війни; 2. Визначити зміст понять «Державна міграційна служба», «війна», «оптимізація»; 3. Обґрунтувати принципи та методи дослідження оптимізації функціонування Державної міграційної служби в умовах війни; 4. Проаналізувати нормативно-правові засади діяльності Державної міграційної служби в умовах війни; 5. Визначити специфіку надання послуг Державною міграційною службою в умовах війни; 6. Охарактеризувати міжнародне співробітництво у діяльності Державної міграційної служби в умовах війни; 7. Здійснити порівняльний аналіз сучасного досвіду оптимізації функціонування Державних міграційних служб в умовах війни; 8. Виділити фактори оптимізації діяльності Державної міграційної служби в умовах війни.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

_____

_____

_____

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Масюк О.П, професор кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	29.05.2024	29.05.2024
Розділ 2	Масюк О.П, професор кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	24.06.2024	24.06.2024
Розділ 3	Масюк О.П, професор кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	23.09.2024	23.09.2024

7. Дата видачі завдання 29 травня 2024 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Березень 2024	*виконано*
2.	Бібліографічний пошук	Квітень 2024	*виконано*
3.	Розробка основних положень роботи	Травень 2024	*виконано*
4.	І розділ	Червень 2024	*виконано*
5.	ІІ розділ	Вересень 2024	*виконано*
6.	ІІІ розділ	Листопад 2024	*виконано*
7.	Систематизація висновків	Грудень 2024	*виконано*
8.	Нормоконтроль	Грудень 2024	*виконано*

Студент _____ Ю.В. Фомін

Керівник роботи _____ О.П. Масюк

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.О. Широбокова

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 80 сторінок, 76 позицій у списку літератури.

ОПТИМІЗАЦІЯ, ДЕРЖАВНА МІГРАЦІЙНА СЛУЖБА УКРАЇНИ, ВІЙНА

Мета дослідження – обґрунтування теоретичних положень та розроблення практичних рекомендацій щодо оптимізації діяльності Державної міграційної служби в умовах війни.

Об'єкт дослідження: Державна міграційна служба.

Предмет дослідження: процес оптимізації функціонування Державної міграційної служби в умовах війни.

Методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування, узагальнення, аналіз статистичних даних.

Висновки: 1. Державна міграційна служба України – центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

2. Специфіка надання послуг державною міграційною службою в умовах війни пов'язана з такими її наслідками, як зміни на ринку праці, підвищене навантаження на працівників, зниження мотивації та вигорання. Щодо організації роботи під час воєнного стану, то наявними є припинення дії надання послуг під час повітряних тривог, розширення каналів спілкування з отримувачами послуг, впровадження спрощених процедур, гнучкість та клієнтоорієнтованість.

3. Основними напрямами оптимізації діяльності Державної міграційної служби в умовах війни є використання систем цифровізації для більш швидкого надання послуг; формування електронних баз даних та систем ідентифікації особи; взаємодія з іншими національними та міжнародними структурами; проведення регулярних статистичних обстежень та опитувань з метою виявлення проблем функціонування служб та рівня задоволеності їх послугами; дотримання правил в'їзду та реадмісія осіб, які нелегально пересікли кордони.

SUMMARY

The qualification work consists of 80 pages, 76 positions in the list of literature.

OPTIMIZATION, STATE MIGRATION SERVICE OF UKRAINE, WAR

The purpose of the study is to substantiate theoretical provisions and develop practical recommendations for optimizing the activities of the State Migration Service in wartime.

Object of the study: State Migration Service.

Subject of the study: the process of optimizing the functioning of the State Migration Service in wartime.

Research methods: analysis, synthesis, induction, deduction, abstraction, generalization, analysis of statistical data.

Conclusions: 1. The State Migration Service of Ukraine is a central executive body that implements state policy in the areas of migration (immigration and emigration), including counteraction to illegal (illegal) migration, citizenship, registration of individuals, refugees and other categories of migrants defined by law.

2. The specifics of the provision of services by the State Migration Service in wartime are associated with its consequences, such as changes in the labor market, increased workload on employees, reduced motivation and burnout. As for the organization of work during martial law, the following are available: the termination of the provision of services during air raids, the expansion of communication channels with service recipients, the introduction of simplified procedures, flexibility and customer orientation.

3. The main areas of optimization of the activities of the State Migration Service in wartime are the use of digitalization systems for faster service provision; the formation of electronic databases and personal identification systems; interaction with other national and international structures; conducting regular statistical surveys and polls to identify problems in the functioning of services and the level of satisfaction with their services; compliance with the rules of entry and readmission of persons who have illegally crossed the borders.

ЗМІСТ

ВСТУП…….6
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ В УМОВАХ ВІЙНИ…….9
1.1. Стан наукового дослідження оптимізації функціонування Державної міграційної служби в умовах війни……..9
1.2. Зміст понять «Державна міграційна служба», «війна», «оптимізація»……16
1.3. Принципи та методи дослідження оптимізації функціонування Державної міграційної служби в умовах війни……23
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ В УМОВАХ ВІЙНИ……30
2.1. Нормативно-правові засади діяльності Державної міграційної служби в умовах війни……..30
2.2 Специфіка надання послуг Державною міграційною службою в умовах війни……36
2.3. Міжнародне співробітництво у діяльності Державної міграційної служби в умовах війни……...42
РОЗДІЛ 3. ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ В УМОВАХ ВІЙНИ……51
3.1. Порівняльний аналіз сучасного досвіду оптимізації функціонування Державних міграційних служб в умовах війни……..51
3.2. Фактори оптимізації діяльності Державної міграційної служби в умовах війни……61
ВИСНОВКИ……...69
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ……...……72

ВСТУП

Актуальність. З початку повномасштабного вторгнення Україна зіткнулась з активізацією процесів міграції, пов'язаних з переміщенням осіб із окупованих та прифронтових територій як всередині країни, так і за її межі.

Згідно статистичних даних, міграція в Україні під час дії воєнного стану є однією з найбільших з часів її незалежності. Так, за даними Державної міграційної служби, за перші три квартали 2024 року чисельність осіб, які виїхали з країни, перевищала чисельність тих, хто в'їхав, на 300 тис. осіб [22]. Лише за перший місяць з початку повномасштабного вторгнення країну покинули 420 тис. осіб, серед яких понад 88 тис. дітей [58]. В цілому, за даними ООН, місце проживання покинули мільйони українців, частина яких змінила місце проживання в межах держави та отримала статус ВПО, частина – покинула країну та стала біженцями, отримавши відповідний статус у різних країнах світу (переважна більшість – у країнах ЄС). За приблизними підрахунками їх чисельність становить 6,7 млн. осіб, більшість яких складають жінки та діти. Такі масові міграції створюють підвищене навантаження на співробітників державних органів, зокрема і державної міграційної служби України.

Серед проблем, з якими стикаються громадяни України під час війни, можна зазначити втрату документів, зокрема ID-карток, свідоцтво про народження тощо, що сприяло пошуку та оновленню механізмів втрачених документів внаслідок війни, що дозволяє здійснити швидку їх заміну.

Щодо наслідків, які може мати втрата документів під час дії воєнного стану, можна зазначити наступне: 1) це ускладнення доступу до системи державних послуг (так, без паспорта, свідоцтв про народження/шлюб, ідентифікаційного коду громадянин не може отримувати медичну допомогу, соціальні виплати, оформлювати право власності тощо; 2) проблеми, пов'язані переміщенням, зокрема виїздом за кордон (втрата документів може ускладнити процес евакуації або виїзду за кордон для внутрішньо переміщених осіб, особливо без закордонного паспорта; 3) збільшується ризик щодо здійснення по відношенню до людини шахрайських дій та зловживань (так, втрачені документи

можуть бути використані зловмисниками задля незаконних дій та операцій; 4) труднощі, пов'язані з веденням бізнесу та сплатою податків (для підприємців втрата первинних документів ускладнює ведення бухгалтерського обліку, нарахування і сплату податків, що може призвести до штрафів та інших негативних наслідків тощо) [7; 25].

Проблемна ситуація. В умовах ведення війни Державна міграційна служба стикається з низкою проблем, серед яких: підвищений попит на оформлення внутрішніх та закородонних паспортів, що пов'язано з масових від'їздом громадян із України та/або втратою документів; проблемами із своєчасним забезпеченням територіальних відділень, які знаходяться на прифронтових територіях; організацією ефективної роботи під час повітряних тривог в умовах, коли зі забезпеченням безпекових заходів припиняється тимчасове надання адміністративних послуг.

Об'єктом дослідження є Державна міграційна служба.

Предметом дослідження є процес оптимізації функціонування Державної міграційної служби в умовах війни.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних положень та розроблення практичних рекомендацій щодо оптимізації діяльності Державної міграційної служби в умовах війни.

Згідно з метою маємо такі *завдання*:

– охарактеризувати стан наукового дослідження оптимізації функціонування Державної міграційної служби в умовах війни;

– визначити зміст понять «Державна міграційна служба», «війна», «оптимізація»;

– обґрунтувати принципи та методи дослідження оптимізації функціонування Державної міграційної служби в умовах війни;

– проаналізувати нормативно-правові засади діяльності Державної міграційної служби в умовах війни;

– визначити специфіку надання послуг Державною міграційною службою в умовах війни;

– охарактеризувати міжнародне співробітництво у діяльності Державної міграційної служби в умовах війни;

– здійснити порівняльний аналіз сучасного досвіду оптимізації функціонування Державних міграційних служб в умовах війни;

– виділити фактори оптимізації діяльності Державної міграційної служби в умовах війни.

Гіпотеза. Провідними напрямами оптимізації діяльності державної міграційної служби України в умовах війни є посилення темпів інформатизації, розширення каналів комунікації з отримувачами послуг та розвиток міжнародного співробітництва зі відповідними службами інших країн світу.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку літератури.

РОЗДІЛ 1.
МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ В УМОВАХ ВІЙНИ

1.1. Стан наукового дослідження оптимізації функціонування державної міграційної служби в умовах війни

Діяльність державної міграційної служби пов’язана з реалізацією політики у сфері міграції населення, зокрема протидії незаконній міграції, реєстрацією фізичних осіб, біженців та інших категорій громадян.

О. Ровенчак розглядає міграцію як процес переміщення людей між різними територіями, регіонами чи країнами, який пов’язаний зі зміною постійного місця проживання людини чи групи людей. Авторка розглядає такі види міграції як внутрішня (з сільської місцевості до міста) і зовнішня (між країнами) [45, с. 127-130]. Щодо України, то з 2014 року внутрішня міграція в ній також обумовлена переміщенням населення з певних територій внаслідок ведення бойових дій (це можуть бути окуповані та/або прифронтові населені пункти).

Серед найбільш значущих причин, які є пов’язаними з міграційними процесами, виділяють:

– економічні міграції (пов’язані з пошуком роботи, більш високим рівнем життя);

– політичні міграції (переміщення як засіб втечі від переслідувань та збройних конфліктів);

– екологічні міграції (здійснюються внаслідок стихійних лих та зміни кліматичних умов в місці проживання);

– релігійні та національні міграції (здійснюються внаслідок переслідування за релігійними чи етнічними ознаками) [4, с.80-85].

За тривалістю міграції населення поділять також на постійні (переїзд на нове місце проживання) та тимчасові (сезонні, маятникові, короткострокові поїздки). Щодо міграційних процесів в Україні, то зокрема внутрішньо

переміщені особи зізнаються, що вони свій переїзд на початку війни сприймали як тимчасове явище, а згодом – як постійне, що обумовлене тривалістю війни.

С. Гусаров виділяє фактори міжнародних міграцій в XXI столітті:

- економічні фактори (різниця в рівні оплати праці, умовах життя та можливостях для самореалізації між країнами. Розвинені країни з більшими можливостями часто приваблюють мігрантів з країн з низьким рівнем доходів та високим безробіттям);

- демографічні фактори (нерівномірність розподілу населення та його старіння в розвинених країнах, тоді як в країнах, що розвиваються, спостерігається швидке зростання працездатного населення);

- екологічні та природні катаклізми (стихійні лиха, кліматичні зміни та екологічні проблеми в країнах походження змушують людей шукати кращі умови проживання за кордоном;

- політичні та військові фактори (політичні конфлікти, війни, переслідування за релігійними, національними або іншими ознаками в країнах походження);

- культурні фактори (прагнення до кращого життя, вищого рівня освіти та реалізації власного потенціалу в країнах з розвиненішою культурою та соціальними умовами [13].

Міграція населення має важливий вплив на державу та її розвиток. А. Ставицька, К. Попович, М. Септа основними аспектами взаємозв’язку держави та міграції є:

– регулювання міграції: держава встановлює правила в’їзду, виїзду та перебування мігрантів на своїй території. Вона видає візи, посвідки на проживання тощо;

– соціально-економічні аспекти: міграція впливає на зайнятість, демографічну ситуацію, ринок праці, соціальну систему та економічні показники держави. Мігранти можуть як доповнювати, так і конкурувати з місцевим населенням;

– політичні аспекти: міграційні потоки можуть призводити до напруженості в суспільстві та викликати політичні дебати. Держава намагається знаходити баланс між потребами в робочій силі та міграційною безпекою;

– національна безпека: держава має забезпечувати безпеку своїх кордонів та громадян, протидіяти нелегальній міграції та пов’язаним з нею загрозам;

– права людини: держава має забезпечувати можливість реалізації прав людини, включаючи свободу пересування, права біженців тощо [51, с.114-118].

В історичному аспекті Україна має тривалу історію міграційних процесів. Перші хвилі трудової еміграції українців почалися ще наприкінці XIX століття.

У 1891–1901 роках зі Східної Галичини до Канади та США емігрували близько 78 тисяч українців. У наступне десятиліття, з 1901 по 1911 рік, кількість емігрантів зросла до 224 тисяч. Історики виділяють чотири основні хвилі еміграції українців: перша – з кінця XIX до 1920 року, друга – після Другої світової війни (1945-1951), третя – в 1950-1980-х роках, четверта – після здобуття Україною незалежності.

Сучасна міграція в Україні характеризується двома основними напрямками: внутрішньою міграцією в межах країни та зовнішньою. Міграційні процеси в Україні мають як позитивні, так і негативні наслідки для її економіки та демографії, тому вирішення пов’язаних з цим проблем залишається важливим завданням для української влади.

О. Курцев та Г. Попова виділяють такі наслідки міграційних процесів в країні:

- міграція може стимулювати економічне зростання та розвиток країни, створюючи можливості для міжкультурного спілкування і взаєморозуміння;

- масові міграції, спричинені збройною агресією, призводять до серйозних демографічних змін і викликають складні соціальні та економічні наслідки, які потребують ґрунтовного наукового оцінювання;

- зростання кількості трудових мігрантів збільшує попит на вищу освіту, особливо в західних областях України;

- грошові перекази трудових мігрантів можуть становити значну частку ВВП країни;

- міграція може збільшувати робочу силу та споживчий попит, хоча в Україні тривалий час спостерігався від'ємний міграційний баланс, що призвело до зменшення чисельності населення та скорочення споживчого попиту і виробництва;

- зменшення чисельності населення та робочої сили через міграцію може зменшувати податкові надходження до бюджету;

- масові міграції, спричинені збройними конфліктами, можуть призводити до зменшення податкових надходжень через зростання соціальних видатків на забезпечення мігрантів [28, с.61-64].

На думку А. Герасимовича, М. Алексеєнко та І. Парасій-Вергуненко, основні механізми державного регулювання міграційних процесів в Україні включають:

– правове регулювання: створення нормативно-правової бази, зокрема Закон України «Про імміграцію»;

– реалізація обмежувальних заходів (встановлення вимог до професійної кваліфікації та досвіду трудових мігрантів, а також обмеження на в'їзд осіб, засуджених за тяжкі злочини);

– кількісне квотування (встановлення максимальної кількості трудових мігрантів, що можуть бути прийняті в країну за певний період);

– заходи щодо біженців: так, Україна активувала Директиву ЄС про тимчасовий захист, що дозволило надати притулок понад 4,5 мільйонам українських біженців в країнах ЄС;

– боротьба з нелегальною міграцією: впровадження механізмів протидії незаконному перетину кордону та перебуванню мігрантів без документів [32, с. 300-320].

Таким чином, державне регулювання міграційних процесів в Україні поєднує правові, кількісні та обмежувальні інструменти, спрямовані на

ефективне управління міграцією, захист прав мігрантів та протидію нелегальній міграції.

Дослідженням методів регулювання міграційних процесів в контексті діяльності державних установ займається І. Бараняк, який виділяє рівень їх нормативного, інституційного, адміністративного та економічного регулювання: до нормативного відносяться законодавча база регулювання міграційних процесів, зокрема Закони України «Про імміграцію», «Про громадянство України», «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» тощо та правове забезпечення боротьби з нелегальною міграцією та торгівлею людьми. Інституційні механізми регулювання включають організацію діяльності Державної міграційної служби України, Державної прикордонної служби та інших органів, відповідальних за міграційний контроль, взаємодію з міжнародними організаціями (ООН, Рада Європи тощо) для координації міграційної політики.

Адміністративне регулювання є пов’язаним зі створенням системи реєстрації, обліку та контролю за пересуванням мігрантів; видачею віз, посвідок на постійне/тимчасове проживання, дозволів на працевлаштування; депортацію та примусовим поверненням нелегальних мігрантів. Економічне регулювання проявляється у встановленні квот на трудову міграцію; податковому стимулюванні/обмеженні окремих міграційних потоків; фінансуванні програм адаптації та інтеграції мігрантів [1].

Окремий напрям практичної діяльності представлений заходами Європейської комісії у даній сфері: так, після вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року, Європейський Союз продемонстрував солідарність та підтримку, надаючи притулок мільйонам українських біженців: більш ніж 4,5 мільйони українців отримали реєстрацію на тимчасовий захист в країнах ЄС; 821 486 українських учнів інтегровані в шкільні системи країн ЄС [60].

Загалом, реагування Європейського Союзу на кризу з українськими біженцями продемонструвало здатність ЄС швидко мобілізуватися та надати необхідну підтримку в умовах масового переміщення населення.

Основними принципами міграційної політики ЄС згідно В. Демчишиної, є:

– забезпечення безпеки країн Європейського Союзу та боротьба з нелегальною міграцією;

– регулювання легальної міграції, зокрема умов в'їзду, пересування та проживання мігрантів;

– управління зовнішніми кордонами та контроль на них;

– визначення спільної політики притулку, включаючи правила перетину кордонів та надання захисту біженцям;

– координація дій країн-членів ЄС та міжнародних партнерів у вирішенні міграційних викликів [16, С.325-327].

Загалом, міграційна політика ЄС спрямована на створення збалансованого підходу, який поєднує заходи контролю міграційних потоків з забезпеченням захисту та прав мігрантів відповідно до міжнародних зобов'язань Євросоюзу.

Головні проблеми, пов'язані з міграцією в ЄС, як зазначають В.Сокуренко та Н.Хрякова, включають:

1. Інтеграцію мігрантів до приймаючих суспільств. Збільшення кількості мігрантів ставить питання стосовно їхньої ефективної інтеграції в соціально-економічне та культурне життя країн ЄС. Це стосується працевлаштування, доступу до освіти, охорони здоров'я тощо.

2. Вплив міграції впливає на зміну демографічного складу населення ЄС. Масовий приплив мігрантів, особливо з країн з іншою культурою та традиціями, призводить до значних соціальних та культурних трансформацій у приймаючих суспільствах.

3. Регулювання кордонів і запобігання нелегальній міграції. ЄС стикається з викликами щодо забезпечення ефективного прикордонного контролю та протидії незаконному переправленню мігрантів.

4. Розподіл відповідальності між країнами-членами ЄС. Надання притулку та підтримки біженцям нерівномірно впливає на країни-члени, що створює напруженість та потребує координації зусиль [49, с.239-243].

Тобто міграційні процеси ставлять перед ЄС складні завдання щодо інтеграції мігрантів, управління кордонами, розподілу відповідальності між країнами-членами та реагування на демографічні зміни. Ефективне вирішення цих проблем є важливим для збереження соціальної згуртованості та стабільності в Європейському Союзі.

Цікавим також є досвід США у даній сфері. Міграційна політика країни регулюється низкою законів та інституцій на федеральному рівні. Основним урядовим органом, відповідальним за питання імміграції та натуралізації, є Служба громадянства та імміграції США (USCIS), яка входить до складу Міністерства внутрішньої безпеки. USCIS займається управлінням системою натуралізації, розгляданням заяв на отримання громадянства та надання віз і дозволів на проживання в США. Отже, державне регулювання міграції в США здійснюється через спеціальні урядові установи, законодавство та політику, спрямовані на управління процесами імміграції та натуралізації, а також забезпечення національної безпеки [75].

Функції служби громадянства та імміграції США (USCIS) у регулюванні міграції полягають у наступному:

1. Розгляд та прийняття рішень щодо різноманітних питань імміграції, включаючи заявки на робочі візи, прохання про притулок та заявки на отримання громадянства.

2. Забезпечення національної безпеки, зменшення часу розгляду іммиграційних заяв та підвищення ефективності роботи в цій сфері.

3. Видача посвідок на постійне проживання (Green Card) та сприяння процесу натуралізації для отримання громадянства США.

4. Адміністрування та контроль за легальною міграцією, а також боротьба з нелегальною міграцією в країну [75].

Отже, стан наукового дослідження оптимізації функціонування державної міграційної служби в умовах війни пов’язаний з двома напрямами: теоретичним та практичним. Функціонування державної міграційної служби розглядається науковцями в контексті вивчення міграцій населення, їх причин та наслідків;

діяльності держави з регулювання даних процесів; діяльності міжнародних інституцій, зокрема ЄС, пов’язаними з виїздом українських громадян за межі країни.

1.2. Зміст понять «державна міграційна служба», «війна», «оптимізація»

Написання наукової роботи передбачає уточнення змісту основних понять, до яких відносяться: «державна міграційна служба», «війна» та «оптимізація».

Державна міграційна служба України є центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів. Державна міграційна служба України була створена Указом Президента України від 9 грудня 2010 року [17]. Основними завданнями Державної міграційної служби є:

1. Реалізація державної політики у сферах міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших категорій мігрантів.
2. Внесення пропозицій щодо формування державної політики у зазначених сферах.
3. Узагальнення практики застосування законодавства та розробка пропозицій щодо його вдосконалення.
4. Проведення аналізу міграційної ситуації в Україні та розробка прогнозів.
5. Провадження діяльності, пов’язаної з громадянством, статусом біженця, реєстрацією/зняттям з реєстрації місця проживання/перебування фізичних осіб, видачею документів тощо [17].

Державна міграційна служба України має регіональні відділення та територіальні підрозділи по всій країні. Основні функції державної міграційної служби полягають у наступному:

– видача паспортів, посвідчень біженця та інших документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України;

– оформлення і видача дозволів на імміграцію в Україну, а також посвідок на тимчасове або постійне проживання;

– реєстрація місця проживання/перебування громадян України та іноземців;

– надання адміністративних послуг у сфері міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб;

– протидія нелегальній міграції та реадмісія (повернення) нелегальних мігрантів [17].

Громадяни України, які перебувають за кордоном, можуть звертатися за допомогою та послугами Державної міграційної служби як до закордонних дипломатичних установ України, так і до відокремлених підрозділів ДП «Документ» на території України.

Наступними визначеннями, які потребують уточнення, є поняття війни та воєнного стану.

Згідно визначення Великої української енциклопедії війна – це соціально-політичне явище, що являє собою крайню форму розв'язання соціально-політичних, ідеологічних, економічних, територіальних та інших суперечностей між державами, народами, націями, соціальними групами за допомогою збройного насильства [8].

Природа війни виходить за межі простих зіткнень – вона має глибокі суспільні наслідки, спричиняючи зміни в соціальних структурах, мові та політичній динаміці. Війна може змусити людей робити внесок у суспільство різними способами, що часто призводить як до негативних, так і до позитивних суспільних змін. Війни є далекосяжними, призводять до жертв серед цивільного населення, переміщення населення та порушень прав людини. Це підкреслює складність збройного конфлікту, оскільки він часто непропорційно впливає на вразливі групи. Таким чином, війна як конфлікт є багатогранним явищем, яке охоплює військову участь і значні суспільні наслідки [68].

Серед наслідків війни виділяють:

- масове руйнування міст та інфраструктури, що може мати довгострокові наслідки для економіки країни;

- високий рівень проблем психічного здоров'я, таких як депресія, тривога, посттравматичний стресовий розлад і біполярний розлад, серед людей, які живуть у зонах активних чи недавніх бойових дій, уражає кожен п'ятий;

- вимушена міграція, потоки біженців, руйнування соціальної інфраструктури;

- вплив на навколишнє середовище, який вимагає вирішення шляхом обміну інформацією та спільної роботи

В цілому війна спричиняє величезні людські страждання, фізичне знищення, економічні розлади та соціальні потрясіння, які можуть тривати багато років після завершення конфлікту [73].

Наразі в Україні діє правовий режим воєнного стану, який передбачає тимчасову заміну цивільного уряду військовим і призупинення деяких цивільних процесів, характерних для громадянського суспільства. Воєнний стан застосовується під час війни, повстання чи стихійного лиха, коли цивільна влада не може або не бажає підтримувати громадський порядок і безпеку.

В Україні з 24 лютого 2022 року діє воєнний стан після повномасштабного вторгнення. Введення воєнного стану є серйозним і надзвичайним заходом, який застосовується лише як крайній засіб, коли цивільна влада не в змозі підтримувати порядок. Він пов'язаний з обмеженням прав і свобод, що вимагає ретельного нагляду, щоб гарантувати, що ним не зловживають або не подовжують понад необхідний термін.Правовою основою введення воєнного стану в Україні є Конституція України та Закон України «Про правовий режим воєнного стану».

Воєнний стан в Україні пов'язаний з низкою заборон та обмежень:

– заборона на виїзд: українцям-чоловікам віком від 18 до 60 років заборонено виїзд за кордон. Заборона на в'їзд не є повною, оскільки є певні категорії чоловіків, яким дозволено залишати Україну під час воєнного стану;

– заборона торгівлі: заборонено торгівлю зброєю, сильнодіючими хімікатами, отруйними речовинами та алкогольними напоями;

– тимчасове обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, у тому числі: обмеження права на участь в управлінні державними справами (вибори, референдуми тощо); запровадження особливого режиму роботи підприємств, установ та організацій; заборона або обмеження проведення мітингів, походів, демонстрацій і інших масових заходів; введення комендантської години.

Раніше Україна повідомила Раду Європи про часткове призупинення деяких пунктів Європейської конвенції з прав і свобод людини у зв'язку з нещодавніми змінами в воєнному стані. Згідно із заявою, Україна припиняє дотримання таких положень конвенції, як недоторканність житла, таємниця листування, невтручання в особисте та сімейне життя, свобода пересування та вільний вибір місця проживання, а також користування та розпорядження своїм майном.

Хоча ці зміни відповідають типовим застосуванням воєнного стану, Україна зараз проводить реформи відповідно до своєї заявки на членство в ЄС і має висвітлити політику, яка може суперечити гарантіям прав людини. Новий указ також передбачає обмеження щодо надання консульських послуг українцям за кордоном у разі неоновлених документів на військовий облік. Особливо це стосується чоловіків призовного віку та може вплинути на те, чи можна продовжити їхні паспорти та інші документи під час перебування за кордоном. Український Гельсінський комітет розкритикував це рішення, заявивши, що воно може негативно вплинути на українців, які потребують екстреної чи невідкладної допомоги консульських представництв за кордоном [74].

Зокрема, перебування іноземців в Україні під час воєнного стану регулюється такими положеннями: введений воєнний стан не передбачає змін чи обмежень у правилах перетину кордону для іноземців, крім громадян країни-агресора; наразі скасовано обмеження на в'їзд іноземців в Україну, які існували за часів пандемії; на території Києва та області тимчасово проживає понад 23

тисячі іноземців, переважно студентів та осіб, що прибули для возз'єднання сімей; регулювання перебування іноземців, які здійснюють волонтерську діяльність, набуває особливого значення в умовах воєнного стану в Україні [34].

Наступним в нашій роботі є поняття оптимізації, яке розгляадється як процес вибору найкращого варіанту з наявних можливостей для досягнення бажаної мети. Оптимізація включає в себе модернізацію та покращення існуючих систем та механізмів, з метою скорочення часу виконання, підвищення пропускної здатності, зменшення вимог до пам'яті або інших властивостей системи.

Оптимізація діяльності державної установи може включати наступні аспекти:

- оптимізація організаційної структури, яка передбачає чітке визначення функцій і повноважень центральних органів виконавчої влади та їх координацію Кабінетом Міністрів України, що дозволяє уникнути дублювання робіт і підвищити їх ефективність;

- врахування рекомендацій Державної регуляторної служби щодо формування міжрегіональних територіальних органів;

- впровадження Концепції державно-приватного партнерства для оптимізації функцій державного управління інноваційним розвитком, що дозволить залучити додаткові ресурси та експертні знання;

- аналіз і вирішення проблем, з якими стикається Україна в процесі модернізації та оптимізації діяльності державних установ, що може включати впровадження сучасних управлінських підходів і технологій.

- використання системи електронного управління ресурсами, що дозволяє покращити планування та управління робочою силою, матеріалами та іншими ресурсами, підвищити загальну ефективність установи;

- розвиток електронного управління. Так, Уряд затвердив концепцію розвитку електронного урядування в Україні, яка визначає напрями, механізми та строки формування ефективної системи надання державних послуг в електронному вигляді;

- підвищення прозорості та залученості громадян;

- розвиток сучасної інформаційно-комунікаційної інфраструктури, що є важливим інструментом реформування та модернізації адміністративної системи [17].

За останні роки в діяльності Державної міграційної служби були зроблені наступні оптимізаційні заходи:

– скорочення термінів надання послуг;

– виявлення та усунення суперечності в нормативно-правовій базі;

– оптимізовані форми статистичної звітності.

Основна мета оптимізації діяльності Державної міграційної служби України полягає у такому:

1. Підвищення ефективності надання міграційних послуг громадянам шляхом реорганізації організаційних структур та оптимізації адміністративних процесів.

2. Удосконалення нормативно-правової бази Державної міграційної служби, зокрема, в частині її організаційної структури та повноважень.

3. Забезпечення більш швидкого та якісного реагування на міграційний процес в Україні шляхом оптимізації систем збору та аналізу даних.

4. Підвищення прозорості та підзвітності Державної міграційної служби України [29, с. 280-282].

В цілому, оптимізація діяльності державних установ вимагає комплексного підходу: вдосконалення організаційної структури, нормативно-правової підтримки, інноваційного розвитку та підвищення загальної ефективності.

Отже, в нашій роботі будуть використані такі поняття:

- Державна міграційна служба України – центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів;

- війна – стан зазвичай відкритого і оголошеного збройного ворожого конфлікту між державами або націями. Це протистояння за допомогою збройних сил, що ведеться між націями, державами чи правителями, або між сторонами в одній нації чи державі. Війна передбачає бойові дії з використанням армій і зброї між двома чи більше країнами чи двома чи більше групами;

- оптимізація – процес пошуку найкращого рішення або результату з набору доступних альтернатив, враховуючи певні обмеження або цілі. Це систематичний вибір вхідних значень, які максимізують або мінімізують реальну функцію, таку як прибуток, вартість, час або використання ресурсів.

1.3. Принципи та методи дослідження оптимізації функціонування державної міграційної служби в умовах війни

Принципи та методи наукового дослідження дозволяють при написанні роботи уточнити предметне поле дослідження та чітко сформулювати визначення основних понять.

Ключовими в наукових дослідженнях є поняття методу та методології. Так, метод у науковому дослідженні визначається як сукупність прийомів і способів, які використовуються для отримання нових знань, перевірки гіпотез і вирішення наукових проблем [47].

Тісно пов’язаним з ним є поняття методології як вчення про загальні принципи, структуру, логічну організацію, методи та засоби пізнання і перетворення навколишнього світу. Вона охоплює систематизовану сукупність підходів, способів, методів, прийомів і процедур, які застосовують у процесі наукового пізнання та практичної діяльності. Використання методології є передумовою отримання наукового знання щодо певних аспектів дійсності [55].

Серед функцій методології виділають такі:

- визаначення логічної організації та послідовності процедур в процесі наукового пошуку;

- розробка методів, прийомів і процедур, які використовуються для отримання істинного знання та побудови теорій;

- визначення структури та систематизація отриманих наукових знань;

- визначення ефективності застосовуваних методів, їх переваг та недоліків.

Отже, методологія виступає теоретичним підґрунтям для проведення наукових досліджень, спрямовує процес пізнання, забезпечує отримання достовірного наукового знання [24].

Щодо принципів наукових досліджень, то основними серед них є принцип історичності, об'єктивності, системності, обґрунтованості, причинності та розвитку.

Принцип історичності полягає у розгляді та дослідженні об'єктів дійсності в межах їх розвитку, становлення та змін в часі. Принцип історичності передбачає, що будь-який об'єкт дослідження, незалежно від його природи, має свою власну історію, яка обумовлює його сучасний стан та специфіку. Тому для повного і всебічного пізнання об'єкта необхідно досліджувати процес його історичного формування та розвитку. Даний принцип широко застосовується при дослідженні соціальних процесів, оскільки дозволяє виявити закономірності, тенденції та специфіку явищ [24]. В нашій роботі принцип історичності використаній у параграфі 1.1 при дослідженні стану наукового дослідження оптимізації функціонування державної міграційної служби в умовах війни.

Принцип об'єктивності полягає у розгляді дослідником явищ та процесів незалежно від особистих уподобань та упереджень, спираючись на факти, а не на їх інтерпретації. Об'єктивність передбачає неупереджене відображення дійсності. Принцип об'єктивності вимагає визначення та опис реальних характеристик об'єкта дослідження, що дозволяє отримати точне знання щодо об'єкту дослідження. Принцип об'єктивності використаний нами зокрема при вивченні нормативно-правових засад діяльності державної міграційної служби в умовах війни та аналізу моніторингу міграційних процесів та міжнародного співробітництва у діяльності державної міграційної служби в умовах війни.

Принцип системності полягає в розгляді кожного об’єкта як системи, що складається з взаємопов’язаних елементів, поєднання яких утворює нову якість. Ключовими положеннями щодо застосування принципу системності виступають:

– несуперечливість розгляду об’єкту та визначення його структури;

– цілеспрямоване пізнання, як противага несистематизованому та хаотичному процесам;

– врахування внутрішніх та зовнішніх зв’язків об’єкта дослідження;

– вивчення механізмів трансформації системи та її розвитку [5].

Принцип системності використаний зокрема в нашій роботі при написанні параграфів 2.2. та 3.2, де розглянуто специфіку надання послуг державною міграційною службою в умовах війни як системний процес, що здійснюється Державною міграційною службою та при аналізі організації функціонування державної міграційної служби в умовах війни.

Принцип обґрунтованості передбачає, що будь-яке твердження чи висновок повинні базуватися на достатній кількості доказів і мати логічне та раціональне підґрунтя, тобто щоб наукові концепції, теорії та положення були чітко аргументовані і підкріплені фактичними даними. Він є тісно пов’язаним з такими характеристиками наукового знання, як достовірність та об’єктивність. Принцип обґрунтованості виступає невід’ємною частиною наукової раціональності.

Принцип причинності визначає, що кожна подія або явище має певну причину, яка передує наслідку в часі та просторі. Причинність є основою для пояснення та передбачення подій, зокрема у соціальних системах. Згідно із принципом причинності, події підпорядковуються причинно-наслідковому зв’язку, де одне явище (причина) за певних умов обов’язково викликає інше явище (наслідок) [5]. Так, через принцип причинності в роботі ми розглядаємо напрями та прийоми оптимазації діяльності Державної міграційної служби в умовах війни.

Принцип розвитку характеризує динамічний характер наукового пізнання та передбачає, що знання, теорії та методи в науці постійно змінюються, вдосконалюються та розвиваються. Ключовими положеннями щодо застосування принципу розвитку виступають:

– накопичення знань щодо фактів дійності, які не можуть бути пояснені в межах існуючих теорії, що призводить до їх перегляду та вдосконалення;

– поява нових теорій та концепцій, перебіг наукових революцій на виникнення нових наукових напрямків.

По відношенню до нашої роботи принцип розвитку означає, що введення воєнного стану на території України призводить до зміни існуючої системи функціонування державних служб з метою пошуку нових засад їх функціонування та реалізації біль ефективних стратегій їх роботи.

Велике значення для проведення досліджень мають загальнонаукові методи, серед яких представлені аналіз, синтез, індукція, дедукція, узагальнення, абстрагування, ідеалізація та моделювання.

Аналіз – метод наукового пізнання, який полягає у розкладанні складного явища чи об’єкта на його частини з метою більш детального вивчення, що дозволяє встановити структуру об’єкта, визначити його компоненти, їх властивості та взаємозв’язки.

Аналіз застосовується в задля дослідження складних процесів та явищ. Аналітична процедура може включати вивчення структури та функцій систем, аналіз взаємодії елементів цілого тощо. Системний аналіз є видом аналітичної процедури, яка ґрунтується на дослідженні структурних зв’язків між елементами досліджуваного об’єкта. Аналітичні процедури надають можливість встановити структуру об’єкта, визначити його компоненти, їх властивості та взаємозв’язки.

Системний аналіз фокусується на дослідженні складних об’єктів як цілісних систем, що складаються з взаємопов’язаних елементів. Він передбачає вивчення структурних зв’язків між змінними та елементами, що дозволяє зрозуміти функції системи та її взаємодію із зовнішнім середовищем.

Системний аналіз передбачає наступне моделювання, структуризацію та удосконалення складних систем, реалізацію комплексного підходу до їх вивчення.

В якості етапів проведення системного аналізу включають:

1. Формулювання проблемної ситуації;
2. Визначення цілей, які планується досягти в процесі аналізу;
3. Визначення критеріїв досягнення цілей, за якими буде оцінюватися ефективність;
4. Побудова моделей для обґрунтування рішень;
5. Пошук оптимального рішення – знаходження найкращого варіанту рішення, яке задовольняє визначеним критеріям [14].

Синтез є методом наукового пізнання, який передбачає об’єднання розрізнених знань про об’єкт у цілісну систему. Синтетичні знання дозволяють конструювати щось нове, виходячи за рамки наявного досвіду. Аналіз і синтез нерозривно пов’язані між собою та застосовуються у комплексі для всебічного пізнання об’єкта. Аналіз виступає основою для наступного синтезу, а синтез підсумовує дані, отримані в результаті аналізу.

На відміну від аналізу, який розкладає складне явище на його елементарні частини, синтез спрямований на відтворення зв’язків між цими частинами та дослідження об’єкта як цілісної системи. Синтез реалізується через вихід за межі наявної системи, що дозволяє розширити попередній досвід. Аналіз та синтез використані у нашій роботі при дослідження змін, які відбувається у структурі та діяльності Державної міграційної служби в умовах війни, а також напрямів оптимізації та її очікуваних наслідках.

Індукція – метод наукового пізнання, який полягає в переході від знання щодо окремих фактів до знання загального. На відміну від дедукції, яка базується на переході від загального до конкретного, індукція дозволяє виводити більш імовірні, але не цілком достовірні висновки, ґрунтуючись на аналізі емпіричних даних та спостережень.

Дедукція – метод наукового пізнання, суть якого полягає в переході від знання загальних закономірностей до пізнання окремих їх проявів та фактів. Дедуктивний спосіб мислення постійно перетинається з індуктивним, і ці два методи доповнюють один одного в процесі пізнання [14].

Узагальнення – метод наукового пізнання, який дозволяє переходити від одиничного до загального, від менш загальних до більш загальних висновків і знань. Наукове узагальнення полягає у виділенні схожих ознак, проникненні в суть явищ та предметів, виявлення їх єдності в багатоманітності. Узагальнення надає змогу встановлювати загальні закономірності, принципи та властивості певного класу об’єктів.

Узагальнення є тісно пов’язаним з такими логічними операціями, як абстрагування, аналіз, синтез, індукція та дедукція. Важливою складовою методу є об’єктивність та незалежність отриманих результатів від суб’єктивних поглядів дослідника. Тому узагальнення має ґрунтуватися на систематичному спостереженні, експериментуванні та критичному аналізі фактичних даних, що дозволяє перевіряти та відтворювати отримані висновки, забезпечуючи надійність наукового знання [3].

Абстрагування – метод наукового пізнання, який полягає в мисленнєвому виділенні найсуттєвіших ознак, відношень та сторін об’єкта, нехтуючи несуттєвими деталями. Цей процес дозволяє досягти глибшого розуміння реальних об’єктів та явищ, шляхом фокусування на найважливіших характеристиках. Абстрагування є одним із основних загальнонаукових методів пізнання, що застосовується на емпіричному та теоретичному рівнях досліджень, який дає змогу створювати абстрактні моделі, поняття та теорії, що відображають сутність вивчуваних явищ.

Таким чином, абстрагування є важливим інструментом наукового пізнання, що дозволяє розкривати глибинні закономірності та зв’язки в досліджуваних об’єктах, формулювати узагальнені теоретичні концепції та моделі.

Ідеалізація полягає в мисленнєвому конструюванні об’єктів, що не існують у реальному світі або є практично нездійсненними. Ідеалізація є частково подібною до моделювання, але на відміну від нього, ідеалізація передбачає створення понять про абстрактні, ідеальні об’єкти. Ідеалізація дозволяє виявити суттєві властивості реальних об’єктів, відволікаючись від їх другорядних характеристик, і таким чином спрощує пізнання складних явищ. Ідеалізація застосовується на теоретичному рівні наукових досліджень.

Моделювання є важливим науковим методом, що дозволяє опосередковано досліджувати складні об’єкти та явища, які безпосереднє вивчення яких є неможливим або ускладненим. Сутність моделювання полягає у створенні та дослідженні моделі – спрощеного відображення реального об’єкту чи явища. Моделювання дає змогу теоретично або експериментально вивчати властивості, характеристики та закономірності функціонування досліджуваного об’єкта. Метод дозволяє вивчати об’єкти, що недоступні для безпосереднього дослідження, або перевіряти гіпотези, які неможливо перевірити на реальних об’єктах [3].

Отже, стан наукового дослідження оптимізації функціонування державної міграційної служби в умовах війни пов’язаний з двома напрямами: теоретичним та практичним. Функціонування державної міграційної служби розглядається науковцями в контексті вивчення міграцій населення, їх причин та наслідків; діяльності держави з регулювання даних процесів; діяльності міжнародних інституцій, зокрема ЄС, пов’язаними з виїздом українських громадян за межі країни.

Державна міграційна служба України – центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Війна – стан зазвичай відкритого і оголошеного збройного ворожого конфлікту між державами або націями. Це протистояння за допомогою збройних сил, що ведеться між націями, державами чи правителями, або між сторонами в одній нації чи державі.

Оптимізація – процес пошуку найкращого рішення або результату з набору доступних альтернатив, враховуючи певні обмеження або цілі. Це систематичний вибір вхідних значень, які максимізують або мінімізують реальну функцію, таку як прибуток, вартість, час або використання ресурсів.

Методологічну базу дослідження складають принципи історичності, об’єктивності, системності, обґрунтованості, причинності та розвитку, а також методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, узагальнення, абстрагування, ідеалізація та моделювання.

РОЗДІЛ 2.
ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1. Нормативно-правові засади діяльності державної міграційної служби в умовах війни

Нормативно-правові засади діяльності державної міграційної служби України в умовах війни пов’язані з її напрямами діяльності: оформлення та видача паспорта громадянина України та паспорта громадянина України для виїзду за кордон; реєстрація місця проживання; імміграція; громадянство; правовий статус іноземців, осіб без громадянства, біженців та реадмісія [17].

Нормативно базою щодо оформлення та видачі паспорта громадянина України є Закони України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус», «Про громадянство України», Постанова Верховної Ради України від 26 червня 1992 року № 2503-XII «Про затвердження положень про паспорт громадянина України та про паспорт громадянина України для виїзду за кордон» та ін.

Згідно чинного законодавства усім громадянам України віком від 14 років видається паспорт громадянина. Документи, які потрібні для даної процедури: заява (створюється співробітником); свідоцтво про народження (для тих, хто вперше подає заяву на отримання паспорта); паспорт громадянина України (для осіб, які досягли 14-річного віку і змінили паспорт); ідентифікаційний код-якщо такий є; документ, що підтверджує зміну прізвища, імені або прізвища, свідоцтво про шлюб або свідоцтво про розлучення (якщо мова йде про зміну паспорта); фото.

Для подання заяви на отримання закордонного паспорта вперше, громадянин України, який досяг 18-річного віку, повинен особисто звернутися до територіального управління Державної міграційної служби України.

Для отримання закордонного паспорта громадянина України необхідно:

1. Подати заяву до відділу Державної міграційної служби України. Анкета роздруковується співробітником, який приймає документ.

2. Надати паспорт громадянина України (для осіб старше 14 років).

3. Зареєструватись та отримати реєстраційний номер реєстраційної картки платника податків.

4. Оформлення паспорта проводиться протягом максимум 3 місяців з дати подачі заяви [37].

В умовах дії воєнного стану, громадянин може оформити і отримати закордонний паспорт в територіальному відділенні Державної міграційної служби, який не відноситься територіально до місця його проживання. Для цього необхідно звернутись до районного відділу Державної міграційної служби та подати заяву (де відображаються дані про особу: прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце проживання, контактний номер телефону).

Реєстрація місця проживання регулюється такими нормативними актами: Закони України «Про надання публічних (електронних публічних) послуг щодо декларування та реєстрації місця проживання в Україні», «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні», постанови КМУ «Деякі питання декларування і реєстрації місця проживання та ведення реєстрів територіальних громад», «Про реалізацію експериментального проєкту щодо реєстрації, зняття з реєстрації місця проживання в електронній формі».

Реєстрація місця проживання в Україні проводиться відповідно до наступної процедури: особи старше 14 років самостійно подають заяву про реєстрацію в паперовій формі через реєстраційний орган за місцем проживання або центр адміністративних послуг, реєстрація дитини віком до 14 років проводиться за згодою батьків або іншого законного представника; реєстрація можлива тільки за 1 адресою (якщо особа проживає в 2 або більше місцях, вона повинна вибрати та зареєструвати 1 з них як місце проживання. Для реєстрації є необхідним паспорт громадянина України або свідоцтво про народження дитини

віком до 14 років, квитанція про сплату адміністративних зборів та довідка віком 5 років, що підтверджує право на проживання за відповідною адресою) [39].

Питання імміграції регулюються зокрема Законами України «Про імміграцію», «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», Постановою Кабінету Міністрів України «Порядок формування квоти імміграції» та ін. Ці законодавчі акти охоплюють юридичні питання, пов'язані з оформленням документів, реєстрацією місця проживання та перебуванням іноземців в Україні.

Основними пунктами Закону України «Про імміграцію» є:

– визначення імміграції – закон визначає умови та процедури імміграції іноземців та осіб без громадянства в Україну, а також пропонує терміни та визначення, що стосуються міграційної політики;

– окреслення правового статусу мігрантів – закон встановлює правовий статус мігрантів, їх права та обов'язки, а також порядок їх перебування в Україні;

– встановлення квоти для іммігрантів – передбачається створення квот для іммігрантів, які регулюють кількість людей, які можуть отримати право на імміграцію в країну;

– визначений порядок надання посвідки на постійне проживання та причини відмови в цьому праві.

З метою оптимізації діяльності, у міграційне законодавство України були внесені наступні зміни: покращені механізми, зокрема змінено механізми імміграційного контролю, видачі, відмови та скасування посвідки на проживання; запроваджені електронні носії у вигляді пластикових карт.

Іноземці та особи без громадянства зобов'язані дотримуватися Конституції і законів України, а також інших нормативних правових актів і не порушувати їх права і свободи, честь і гідність громадян України, інтереси суспільства і держави. Таким чином, іноземці та біженці мають ті самі права та обов'язки, що й громадяни України, за винятком певних обмежень, визначених законом.

Відповідно до українського законодавства, іноземці та особи без громадянства в Україні мають такі права:

- їм гарантуються особисті (громадянські) права, такі як право на життя та його захист, право на повагу до гідності, право на свободу та особисту недоторканність;

- забороняється примусово повертати та видворяти іноземців до країн, де їм загрожує переслідування за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань;

- у пунктах тимчасового перебування іноземців, вони зобов'язані дотримуватися встановлених правил та стандартів проживання [15, с.37-38].

Питання щодо громадянства регулюються Законом України «Про громадянство України», Указ Президента України «Питання організації виконання Закону України «Про громадянство України»» та ін.

Законом України «Про громадянство України» визначає підстави його набуття та припинення, зокрема: за правом народження, як результат прийняття громадянства України, у разі поновлення громадянства, внаслідок усиновлення, встановлення опіки над дитиною.

Відповідно до статті 9 Закону «Про громадянство України», іноземці та особи без громадянства можуть бути за їх клопотаннями прийняті до громадянства України за умови виконання низки вимог, таких як: визнання і дотримання Конституції та законів України, подання декларації про відсутність іноземного громадянства або зобов'язання припинити іноземне громадянство, безперервне проживання на законних підставах в Україні протягом останніх 5 років, отримання дозволу на імміграцію (за деякими винятками) [19].

Для отримання громадянства України згідно чинного законодавства необхідно подати такі документи:

1. Заяву про набуття громадянства України.
2. Декларацію про відсутність іноземного громадянства (для осіб без громадянства) або зобов'язання припинити іноземне громадянство (для іноземців).

3. Копію документа, що посвідчує особу заявника, та документ про проживання на території України або постійне проживання за кордоном.

4. Для осіб, які народилися на територіях, що входили до складу Української Народної Республіки, Західноукраїнської Народної Республіки тощо - копію свідоцтва про народження або іншого документа, що підтверджує факт народження на цих територіях.

5. Дві фотокартки розміром 35х45 мм.

6. Додаткові документи, в залежності від підстав для отримання громадянства (для осіб, яким надано статус біженця [17].

Питання реадмісії регулюються угодами між Україною та іншими державами щодо приймання та передачі осіб, які нелегально перебувають на території країни. Нарізі заключені договори з Грузією, Узбекистаном, Туркменістаном, Ісландією, ЄС, Угорщиною, Польщею, Чехією, Молдовою, Австрією, Швейцарією, Туреччиною, Данією, Норвегією.

Реадмісія визначається як договір між державами, за яким вони зобов’язуються приймати назад своїх громадян, які перебувають на території іншої країни без дозволу. Дані угоди укладаються з метою регулювання процедури повернення осіб, які нелегально перетнули кордон.

Відповідно до офіційних даних, основними країнами, з яких прибувають нелегальні мігранти до України є:

– країни Африки та Близького Сходу, де ведуться бойові дії;

– азіатські країни, такі як Китай, Бангладеш, Індія, Пакистан, В’єтнам, Шрі-Ланка, громадяни яких рятуються від безробіття та бідності;

– країни колишнього СРСР.

Нелегальна міграція являє собою процес переїзду з країни проживання території інших держав без офіційного дозволу на в'їзд. Дане явище може призвести до загострення конфлікту цінностей та боротьби за ресурси між мігрантами та корінним населенням приймаючих країн.

Наслідками нелегальної міграції для приймаючої країни є:

1. Зростання злочинності та загроза громадській безпеці. Дослідження показують, що нелегальні мігранти можуть бути причетними до зростання рівня злочинності, особливо у сферах організованої злочинності, торгівлі людьми, незаконного обороту наркотиків тощо.

2. Поширення небезпечних захворювань. Через відсутність належного медичного контролю та щеплення, нелегальні мігранти можуть сприяти поширенню інфекційних хвороб серед населення приймаючих країн.

3. Створення тіньового ринку праці. Нелегальні мігранти часто змушені працювати у нерегульованих секторах, що перешкоджає дотриманню трудових стандартів та соціальних гарантій. Це може призводити до експлуатації працівників та недобросовісної конкуренції.

4. Додаткове навантаження на соціальні системи. Надання соціальних послуг, медичної допомоги та інших ресурсів нелегальним мігрантам може ставати фінансовим тягарем для бюджетів приймаючих країн.

5. Зниження заробітної плати та збільшення безробіття серед місцевого населення. Робота нелегальних мігрантів без достойної оплати та соціальних гарантій може негативно впливати на рівень зайнятості та заробітної плати громадян країни-реципієнта.

Ключовими факторами, які сприяють нелегальній міграції в Україну, є: економічні труднощі, соціальні конфлікти, політична нестабільніть, збройні конфлікти. Наразі Україна намагається протидіяти нелегальній міграції, зокрема через укладання угод про реадмісію з іншими країнами, які дозволяють повертати нелегальних мігрантів на батьківщину [33].

Міжнародні рекомендації щодо розвитку реадмісії включають таки позиції, яки розвиток співпраці, встановлення міжнародних стандартів процедури, вирішення операційних та юридичних питань, питань ідентифікації осіб (зокрема завдяки електронним системам), консульська підтримка та координація, підтримка зацікавлених сторін у реалізації процедури, впровадження практик обробки справ і управління базами даних, використання

біометрії, направлення уразливих мігрантів, а також дотримання міжнародного та національного законодавства.

2.2 Специфіка надання послуг Державною міграційною службою в умовах війни

Надання послуг державною міграційною службою є пов'язаною з ситуацією в країні, зокрема з дією режиму воєнного стану, який триває вже третій рік. Зокрема, режим та продуктивність роботи співробітників Державної міграційної служби є пов'язаними із загальними тенденціями на ринку праці.

Україна та зокрема система державного управління відчуває наслідки втрати кадрів через міграцію та мобілізацію. Як зазначає А. Горбачова, згідно з прогнозами Міжнародної організації праці, протягом наступних років дефіцит на ринку праці України становитиме 8,6 мільйона осіб, а проблема дефіциту кадрів загрожує зниженням якості життя українців та зменшенню темпів розвитку економіки [11]. Причинами даного явища є нездатність внутрішньо переміщених осіб (ВПО) знайти роботу за спеціалізацією у новому місці, навіть за наявності в сусідніх областях вільних вакансій; значна кількість біженців, серед яких є великий відсоток кваліфікованих та досвідчених фахівців; закриття територіальних відділень на окупованих територіях; обемеження працевлаштування на прифронтових територіях.

Також на якість надання послуг і роботу в цілому впливає стан війни, особливо на територіях, наближених до лінії фронту та у населених пунктах, які регулярно бомбардуються. Серед таких наслідків виділяють:

- стан депресії та тривожні розлади, які виникають через неможливість змінити ситуацію та вплинути на неї, втрату контролю та високого рівня непередбачуваності ситуації. За даними національного інституту стратегічних досліджень частка осіб з зазначеними розладами суттєво зросла, що потребує формування державної політики в сфері підтримки населення та працівників в даній ситуації [38];

- розвиток посттравматичного стресового розладу (ПТСР), що є наслідком переживання воєнних дій, травматичних втеч та хвилювання за близьких, що спричиняє сильний стрес;

- стан хронічного стресу, пов'язаний з тривалим перебуванням в умовах війни та станом постійної тривожності, апатії, безсоння та порушень концентрації.

Л. Білас зазначає, що співробітники державних служб згідно досліджень стикаються з ситуацією, коли що обсяг роботи збільшується, а оплата – зменшується, що є певним чином типовим для ситуації у період військових дій та вимагає від працівників високого рівня адаптації до викликів, пов'язаних з невизначеністю, безпекою та зміною умов праці [2]. Постійні стресові ситуації, які ускладнюють адаптацію співробітників до робочих умов, збільшують ризик вигорання, знижують мотивацію та ефективність управлінської діяльності. Зокрема депресія може призводити до зниження продуктивності праці через хронічну втому та зниження енергії, в той час як тривога може викликати постійне відчуття напруги, що перешкоджає зосередженню на завданнях.

Суттєвим чинником, який впливає на ефективність праці та надання послуг є, на нашу думку, зміни у законодавстві, пов'язані із введенням режиму воєнного стану, які стосуються відпустки, тривалості робочого часу та дистанційної роботи.

Стосовно питання відпусток, то відповідно до змін у законодавстві, під час дії воєнного стану в Україні роботодавець має право обмежити тривалість щорічної основної відпустки працівників до 24 календарних днів за поточний рік, але на прохання працівника може надати йому відпустку без збереження заробітної плати без обмеження строку за власним бажанням. І. Варіс та О. Кравчук зауважують, що роботодавець не зобов'язаний застосовувати обмеження щодо тривалості основної відпустки, а може надати її працівникам у повному обсязі, якщо це можливо з точки зору виробничої необхідності [6, с. 387-388].

Стосовно збільшення тривалості робочого часу під час воєнного стану, то роботодавець має право, але не зобов’язаний, збільшити нормальну тривалість робочого часу до 60 годин на тиждень. Це право визначено статтею 6 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». Таке збільшення робочого часу можливе, зокрема, на об’єктах критичної інфраструктури. Також скорочена тривалість робочого часу може бути збільшена з 36 (або 24) годин на тиждень до 50 годин на тиждень; роботодавець може відмовити працівнику у наданні будь-якого виду відпусток, крім відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами; роботодавець має право переводити працівника на іншу роботу, не обумовлену трудовим договором, без його згоди, крім певних категорій працівників; для працівників, зайнятих на об’єктах критичної інфраструктури, яким встановлюється скорочена тривалість робочого часу, вона не може перевищувати 40 годин на тиждень під час воєнного стану [21]. Фахівці відзначають, що в умовах воєнного стану в Україні роботодавці отримують більше повноважень щодо організації робочого часу та переведення працівників на іншу роботу без їхньої згоди, з метою забезпечення безперебійної діяльності підприємств. Роботодавець приймає рішення, виходячи з потреб виробництва та інших обставин.

Дистанційна робота стала важливим механізмом для продовження діяльності під час воєнного стану в Україні. Згідно з нормативними актами, роботодавець може запроваджувати дистанційну роботу без обов’язкового укладення додаткової угоди з працівником на період загрози збройної агресії чи надзвичайної ситуації.

Для працівників, які виконують дистанційну роботу, гарантується період вільного часу для відпочинку (період відключення), коли вони не зобов’язані працювати. Даний режим необхідний для забезпечення балансу між роботою та відпочинком працівників. Дистанційна робота в умовах війни дозволяє продовжувати діяльність та зберігати робочі місця, забезпечуючи безпеку працівників, яка в останні три роки стала одним із правомірних механізмів адаптації до воєнного стану.

Юридичне оформлення дистанційної роботи під час війни включає такі аспекти: видання наказу про запровадження дистанційної роботи та ознайомлення з ним працівників; забезпечення належних умов праці для працівників, визначення обсягу робіт та порядку взаємодії; гарантувати працівникам, які виконують дистанційну роботу, період вільного часу для відпочинку (період відключення), коли вони не зобов'язані працювати; самостійне визначення працівником власного робочого місця та покладання на нього відповідальності за забезпечення належних умов праці; ознайомлення з можливостями захисту своїх трудових прав при дистанційній роботі [53; 41].

Суттєвим обмежувальним фактором виступає робота під час повітряних тривог в сучасній Україні. Під час повітряних тривог працівники мають право не перебувати на робочому місці, і це не може вважатися прогулом. Відповідно до статті 153 Кодексу законів про працю України, роботодавець не вправі вимагати від працівника виконання роботи, що становить явну небезпеку для його життя, а також в умовах, що не відповідають законодавству про охорону праці. Роботодавець також не може примусити працівників виконувати робочі обов'язки під час повітряної тривоги, якщо це створюватиме загрозу для їхнього життя і здоров'я, а працівник має право відмовитися від виконання дорученої роботи у разі виникнення виробничої ситуації, що становить небезпеку для його життя чи здоров'я або людей, які його оточують, і навколишнього середовища. Відповідно, вимога продовжувати роботу без переміщення до безпечних умов (наприклад, укриття) є незаконною, і працівник має право відмовитися її виконувати.

Наразі в українському законодавстві немає чіткої відповідальності для роботодавців за організацію роботи під час повітряних тривог. Проте, до посадових осіб роботодавця можуть бути застосовані адміністративні чи дисциплінарні стягнення, якщо вони порушили права працівників на безпеку та охорону праці. Також законодавство України дозволяє працівникам відмовлятися від роботи під час повітряної тривоги, якщо вона створює загрозу для їхнього життя та здоров'я [44].

В цілому, воєнний стан суттєво вплину на надання адміністративних послуг населенню країни. Війна в Україні істотно вплинула на доступність адміністративних послуг, у тому числі для внутрішньо переміщених осіб (ВПО).

Основні виклики для надання адмінпослуг ВПО:

– на початку війни виникли проблеми з ідентифікацією осіб, які втратили документи, через зупинення роботи демографічного реєстру та підрозділів міграційної служби;

– припинення надання послуг, що потребують взаємодії з державними реєстрами (реєстрація бізнесу, нерухомості, транспорту тощо);

– зупинення реєстрації/декларування місця проживання, що ускладнювало надання інших адміністративних послуг;

– перебої в роботі додатку «Дія», який на той час був важливим інструментом для надання електронних адмінпослуг;

– на територіях, де не ведуться активні бойові дії, центри надання адміністративних послуг (ЦНАПи) працюють у повному обсязі та надають необхідні послуги;

– окремі ЦНАПи зазнали певних матеріальних втрат внаслідок війни, що тимчасово ускладнювало їхню роботу [9].

У період воєнного стану в Україні Державна міграційна служба продовжує надавати адміністративні послуги з оформлення та видачі паспортів громадян України, зважаючи на специфіку ситуації в країні в цілому. Ключові особливості діяльності ДМС в умовах війни включають:

- тимчасове призупинення надання деяких послуг. Під час повітряних тривог та бойових дій Державна міграційна служба тимчасово припиняє надання адміністративних послуг у своїх підрозділах, щоб забезпечити безпеку громадян та працівників. Про це чітко повідомляється на офіційному веб-сайті Державної міграційної служби та інших інформаційних ресурсах;

- спрощення процедур оформлення документів. Для підвищення доступності та зручності отримання послуг Державна міграційна служба

запровадила низку спрощень процедур оформлення паспортів громадян України та паспортів для виїзду за кордон:

– можливість подачі заяви та отримання готового паспорта в іншому територіальному підрозділі Державної міграційної служби, ніж той, де було подано документи. Для цього подається відповідна письмова заява із зазначенням обставин;

– можливість отримання паспорта замість втраченого або викраденого в іншому підрозділі Державної міграційної служби, ніж у тій, де було оформлено первинний паспорт;

– запровадження сервісу «Дія», який дозволяє оперативно та дистанційно оформлювати деякі документи, зокрема ID-картки;

- розширення каналів комунікації та консультування. Державна мігарційна служба організувала роботу гарячих ліній, за якими громадяни можуть отримати консультації щодо оформлення документів в умовах війни. Крім того, мешканці тимчасово окупованих територій можуть звертатися за допомогою WhatsApp;

- забезпечення доступності послуг для внутрішньо переміщених осіб. Державна міграційна служба сприяє тому, щоб внутрішньо переміщені особи могли отримувати необхідні документи, зокрема довідки, які підтверджують їх статус. Це дозволяє ВПО реалізовувати свої права на отримання соціальних виплат та послуг;

- подолання організаційно-правових проблем. В. Рижова звертає увагу на те, що діяльність Державної міграційної служби у сфері надання адміністративних послуг в умовах війни стикається з низкою системних проблем, які потребують вирішення: нормативна невизначеність критеріїв реалізації дискреційних повноважень Державної міграційної служби; дублювання повноважень Державної міграційної служби та інших органів у сфері міграції та громадянства; незавершений процес забезпечення фінансової децентралізації публічної влади; наявність корупційних ризиків, що ускладнюють доступ до послуг [35; 43].

В умовах дії воєнного стану Державна міграційна служба докладає максимальних зусиль для забезпечення безперервного надання послуг населенню в умовах воєнного стану. Впровадження спрощених процедур, розширення комунікаційних каналів та увага до потреб внутрішньо переміщених осіб демонструють гнучкість та клієнтоорієнтованість служби в складних обставинах. Подолання системних проблем залишається важливим завданням для підвищення ефективності та доступності адміністративних послуг Державною міграційною службою в майбутньому.

Отже, специфіка надання послуг державною міграційною службою в умовах війни пов’язана з такими її наслідками, як зміни на ринку праці, підвищене навантаження на працівників, зниження мотивації та вигорання. Щодо організації роботи під час воєнного стану, то наявними є припинення дії надання послуг під час повітряних тривог, розширення каналів спілкування з отримувачами послуг, впровадження спрощених процедур, гнучкість та клієнтоорієнтованість.

2.3. Міжнародне співробітництво у діяльності Державної міграційної служби в умовах війни

Державна міграційна служба України активно співпрацює з різними міжнародними організаціями та іноземними партнерами у сфері міграції, серед яких Міжнародна організація з міграції (МОМ), Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, Рада Європи та міграційні служби окремих країн.

Зокрема, Державна міграційна служба тісно взаємодіє з Міжнародною організацією з міграції. Україна отримала статус країни-члена у 2002 році, після чого розпочалася їх плідна співпраця. МОМ надає Державній міграційній службі значну технічну та експертну підтримку, зокрема у питаннях управління міграційними процесами, розробки міграційної політики, адміністрування процедур біженців та внутрішньо переміщених осіб.

Серед основних напрямів діяльності МОМ – забезпечення гуманітарних потреб у надзвичайних та кризових ситуаціях; робота щодо зменшення впливу факторів міграцій (конфлікти, зміни навколишнього середовища, економічна нестабільність тощо); підтримка мігрантів через надання послуг (з переселення, підтримки та захисту). Міжнародна організація з міграції бере активну участь у наданні гуманітарної допомоги та підтримки Україні з початку війни у 2022 році. Н. Міцінскі та Н. Вайс зазначають, що однією з ключових ролей, яку організація відіграє в Україні, є надання підтримки внутрішньо переміщеним особам, зокрема запропонування притулку, їжі, води та медичного обслуговування [70, с. 2-4].

Окрім підтримки внутрішньо переміщених осіб, МОМ також бере участь у відновленні та відбудові в Україні. Зокрема організація приймала участь у проєктах з відновлення житла, систем водопостачання та опалення, а також наданням медичних послуг населенню, що постраждало від війни. Наступним напрямом співпраці є активна участь у боротьбі з торгівлею людьми в Україні. МОМ надала допомогу понад 20 000 постраждалим від торгівлі людьми в Україні з 2000 року. У 2023 році до кінця вересня МОМ ідентифікувала та допомогла 296 постраждалим, з яких 24% були внутрішньо переміщеними особами. За оцінками МОМ, загальна кількість українців, які постраждали від торгівлі людьми з 1991 року, перевищує 300 000 осіб.

В Україні організація використовує інтегрований підхід до протидії торгівлі людьми, який включає превенцію, захист постраждалих, кримінальне переслідування злочинців та партнерство з урядом та громадянським суспільством. Регулярно проводяться різноманітні заходи з підвищення обізнаності про ризики торгівлі людьми, зокрема, серед вразливих груп населення. Дослідження МОМ свідчать, що 40% уразливих дітей в Україні ризикують стати жертвами торгівлі людьми, в країні також ведеться активне вербування жертв торгівлі людьми, у тому числі через Інтернет, місцеві газети та особистий контакт, як в Україні, так і в країнах призначення. Особливо вразливою групою є внутрішньо переміщені особи. Крім того, на окупованих

територіях України спостерігаються випадки експлуатації жінок, дівчат, чоловіків і хлопців, а також дітей, які втягуються у збройні формування [67].

Протидія торгівлі людьми в Україні здійснюється на основі відповідного законодавства, зокрема Закону України «Про протидію торгівлі людьми» та Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми до 2020 року.

І. Горбачова зауважує, що у 2013-2015 роках у рамках проекту ЄС та МОМ здійснювалася підтримка Державної міграційної служби у впровадженні законодавчих і адміністративних змін, пов'язаних із Планом дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України. Це було однією з ключових передумов для запровадження безвізового режиму між Україною та ЄС. У рамках проекту надавалася експертна допомога щодо зміцнення функціонування Державної міграційної служби та розвитку можливостей в управлінні міграцією, реадмісії, законодавчої бази тощо [12, с. 56-59].

План дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України – комплексний документ, який визначає конкретні критерії та заходи, спрямовані на поступове скасування візових вимог для українських громадян при короткострокових поїздках до країн-членів Європейського Союзу, активну роль у реалізації якого відігравала Державна міграційна служба. План було надано Україні на саміті Україна-ЄС у листопаді 2010 року і він містив чотири основні блоки критеріїв:

- безпека документів, включаючи впровадження біометричних даних. Йдеться про запровадження в Україні біометричних паспортів, а також удосконалення системи захисту документів від підробок;

- управління міграцією, у тому числі протидія нелегальній міграції та забезпечення ефективної системи реадмісії. Україна мала вжити заходів щодо посилення контролю за міграційними процесами, вдосконалити законодавство та практику у сфері реадмісії тощо;

- громадський порядок та безпека, що передбачало реформування правоохоронної системи, боротьбу з корупцією, вдосконалення міжнародного співробітництва у сфері внутрішніх справ;

- забезпечення основоположних прав і свобод людини. Україна мала привести своє законодавство та практику у відповідність до європейських стандартів у сфері захисту прав людини [40].

Виконання Плану дій відбувалося у два етапи. На першому (законодавчому) етапі Україна мала привести своє законодавство у відповідність до стандартів ЄС у зазначених сферах. На другому (імплементаційному) етапі Україна мала забезпечити практичне впровадження оновленого законодавства та функціонування відповідних систем на рівні стандартів ЄС.

За даними Н. Комар, протягом виконання Плану дій Європейська Комісія та Європейська служба зовнішньої діяльності за участю експертів держав-членів ЄС здійснювали моніторинг та оцінку прогресу України. Після успішного завершення Україною Плану дій у 2017 році Європейський Союз скасував візові вимоги для українських громадян при короткострокових поїздках до країн Шенгенської зони [50, с. 142-144].

Державна міграційна служба також плідно співпрацює з Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН). Управління надає консультативну та технічну допомогу у сфері захисту біженців, внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих категорій мігрантів. Завдяки цьому партнерству Державна міграційна служба удосконалює процедури ідентифікації, реєстрації та надання допомоги таким категоріям осіб.

УВКБ ООН було засновано Генеральною Асамблеєю ООН у 1950 році для надання допомоги біженцям, що виникли після Другої світової війни. В Україні організація розпочала свою діяльність у 1992 році після проголошення незалежності. Його головними напрямами роботи, як пише І. Сорока, в Україні є:

1. Діяльність у сфері захисту біженців, шукачів притулку, осіб без громадянства та внутрішньо переміщених осіб. УВКБ ООН та Державна міграційна служба здійснюють реєстрацію, документування та надає правову допомогу цим категоріям вразливого населення, а також сприяє доступу до послуг та соціальної інтеграції.

2. Пошук довгострокових рішень для біженців, шукачів притулку та внутрішньо переміщених осіб. УВКБ ООН надає грантову підтримку на професійну підготовку, самозабезпечення, допомагає з добровільною репатріацією та переселенням до третіх країн, а також сприяє інтеграції на місцевому рівні.

3. Партнерство та адвокація. УВКБ ООН активно взаємодіє з органами державної влади України, такими як МВС, ДМС, ДПСУ, Мін'юст, Омбудсмен, з метою удосконалення законодавства та практики у сфері захисту прав біженців, шукачів притулку та внутрішньо переміщених осіб. Воно також співпрацює з місцевими та міжнародними неурядовими організаціями [50, с. 294-299].

Співробітництво між УВКБ ООН та Державної міграційної служби в Україні здійснюється відповідно до Угоди між Урядом України та Управлінням Верховного Комісара ООН у справах біженців, ратифікованої Законом України від 21.10.1999 N 1185-XIV. Згідно з цією угодою, УВКБ ООН співпрацює з державними органами та за підтримки неурядових організацій бере участь у розробці національного законодавства та створенні ефективної системи надання притулку і допомоги біженцям, а також їх інтеграції у відповідності до міжнародного законодавства.

Є Реньов зазначає, що впродовж 2020 року Представництво УВКБ ООН в Україні надавало Державній міграційній службі експертну допомогу в питаннях удосконалення національного законодавства у сфері захисту прав біженців, осіб, які потребують додаткового захисту, та осіб без громадянства і під ризиком безгромадянства. У результаті такої співпраці був прийнятий важливий для припинення безгромадянства в Україні Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визнання особою без громадянства» від 16 червня 2020 року [42, с. 136-140].

Окрім цього, УВКБ ООН та партнерські організації реалізують в Україні проекти з усунення безгромадянства, зокрема надається консультативна та правова допомога особам без громадянства та під ризиком безгромадянства.

У 2022 році між представниками Державної міграційної служби та новопризначеним Представником УВКБ ООН в Україні Кароліною Ліндхольм Біллінг відбулася зустріч, на якій сторони обговорили питання подальшої співпраці у міграційній сфері та окреслили можливі напрями взаємодії у середньостроковій перспективі. Сторони домовилися продовжувати плідну співпрацю, а УВКБ ООН в Україні, в свою чергу, і надалі сприятиме державним органам у зміцненні національної системи надання захисту та реалізації проектів допомоги Україні у сфері біженців, шукачів притулку, внутрішньо переміщених осіб та осіб без громадянства [42, с. 136-140].

Державна міграційна служба активно співпрацює з Радою Європи у напрямку гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами у сфері міграції та захисту прав мігрантів. У рамках спільних проектів здійснюється обмін досвідом, розробка рекомендацій та імплементація кращих європейських практик.

Основними напрямами, як зазначає І. Сєрова, діяльності Ради Європи у міграційній сфері є:

1. Нормативно-правове регулювання. Рада Європи розробляє та приймає конвенції, угоди, рекомендації та резолюції, які формують правові засади міграційної політики в Європі. Серед ключових документів - Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів (1977 р.), Європейська соціальна хартія (1961 р.), Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.) та інші.

2. Моніторинг дотримання прав мігрантів. Рада Європи здійснює моніторинг виконання державами-членами взятих на себе зобов’язань щодо захисту прав мігрантів через механізми Європейського суду з прав людини та Європейського комітету з соціальних прав, що дозволяє виявляти порушення та домагатися їх усунення.

3. Підтримка інтеграції мігрантів. Рада Європи сприяє інтеграції мігрантів у приймаючі суспільства шляхом реалізації спеціальних програм і проектів, зокрема в галузі освіти, зайнятості, охорони здоров’я, культури.

Важливу роль відіграє Європейська хартія регіональних мов або мов меншин (1992 р.), яка забезпечує захист прав мовних меншин, у тому числі мігрантів.

4. Протидія нелегальній міграції. Рада Європи бере участь у розробці та впровадженні заходів, спрямованих на протидію нелегальній міграції, торгівлі людьми, контрабанді мігрантів. Зокрема, у 2016 році була прийнята Конвенція Ради Європи про дії проти торгівлі людьми.

5. Співпраця з іншими міжнародними організаціями. Рада Європи координує свою діяльність з іншими ключовими акторами у сфері міграції, такими як Європейський Союз, ОБСЄ, ООН, для забезпечення комплексного підходу до вирішення міграційних проблем [46, с. 64-68].

Від початку повномасштабного вторгнення в Україну в лютому 2022 року Рада Європи відіграє ключову роль у наданні допомоги та захисту українським біженцям, які були змушені покинути свої домівки. Зокрема Рада Європи, розгорнула ряд ініціатив для забезпечення комплексної підтримки громадян України, які шукають притулку по всьому Європейському континенті. Одним із ключових заходів Ради Європи стало запровадження механізму тимчасового захисту, вперше активованого в історії для надання швидкої допомоги біженцям з України. Це дозволило понад 4,5 мільйонам українців отримати миттєвий доступ до житла, роботи, медичної допомоги та освіти в країнах ЄС без необхідності проходити тривалу процедуру отримання статусу біженця.

Рада Європи також закликала держави-члени забезпечити довгострокову підтримку українських біженців, зокрема, надавши їм право на постійне проживання. Парламентська асамблея Ради Європи (ПАРЄ) ухвалила резолюцію, в якій запропонувала розробити спеціальну програму інтеграції біженців, включно з вивченням української мови та отриманням кваліфікацій, необхідних для працевлаштування.

І. Кресіна та О. Стойко зазначають, що окрім заходів щодо юридичного статусу та інтеграції біженців, Рада Європи надавала пряму гуманітарну допомогу та сприяла захисту прав людини постраждалого населення. Зокрема, Банк розвитку Ради Європи був першою міжнародною фінансовою установою,

яка виділила гранти для негайної допомоги біженцям з України.

Водночас Рада Європи відзначила «гідні захоплення зусилля» з боку європейських держав щодо прийому біженців з України, підкресливши, що ставлення до них є набагато кращим, ніж до біженців з інших регіонів світу. Проте Рада Європи також закликала країни ЄС забезпечити належний захист і підтримку всім шукачам притулку, незалежно від їхнього походження, та вжити заходів проти зростання антисемітизму та інших форм дискримінації [27, с. 174-179].

Державна міграційна служба України має двостороннє співробітництво з міграційними службами інших країн. Так, наприклад, у 2022 році було укладено Меморандум про співпрацю між Державною міграційною службою України та Міжнародним центром розвитку міграційної політики (ICMPD). Метою цього партнерства є зміцнення інституційної спроможності Державної міграційної служби у сферах міграційного менеджменту, протидії нелегальній міграції, документування громадян тощо [31].

Меморандум підкреслює готовність сторін продовжувати розвивати співпрацю у сфері міграції, зокрема у питаннях протидії нерегульованій міграції, сприяння інтегрованому управлінню кордонами та реінтеграції осіб, що повертаються до України. Відповідно до Меморандуму, здійснюватиметься за такими напрямами: обмін інформацією та досвідом у сфері міграційної політики та управління міграцією; проведення спільних навчань, тренінгів, семінарів та конференцій; реалізація спільних проєктів та ініціатив; залучення експертів до реалізації сумісних проєктів; сприяння в організації візитів та стажувань представників сторін.

Для виконання Меморандуму сторони залучатимуть своїх експертів до реалізації спільних проєктів. Сторони також домовилися про конфіденційність інформації, обмін якою відбуватиметься в рамках співробітництва. Меморандум укладено строком на 3 роки з можливістю продовження. Будь-які зміни до Меморандуму можуть бути внесені за взаємною згодою сторін. У разі

виникнення спорів щодо тлумачення чи виконання Меморандуму, сторони вирішуватимуть їх шляхом переговорів [23, с.189-190].

Отже, міжнародні рекомендації щодо розвитку реадмісії включають таки позиції, яки розвиток співпраці, встановлення міжнародних стандартів процедури, вирішення операційних та юридичних питань, питань ідентифікації осіб (зокрема завдяки електронним системам), консульська підтримка та координація, підтримка зацікавлених сторін у реалізації процедури, впровадження практик обробки справ і управління базами даних, використання біометрії, направлення уразливих мігрантів, а також дотримання міжнародного та національного законодавства.

Специфіка надання послуг державною міграційною службою в умовах війни пов’язана з такими її наслідками, як зміни на ринку праці, підвищене навантаження на працівників, зниження мотивації та вигорання. Щодо організації роботи під час воєнного стану, то наявними є припинення дії надання послуг під час повітряних тривог, розширення каналів спілкування з отримувачами послуг, впровадження спрощених процедур, гнучкість та клієнтоорієнтованість.

Державна міграційна служба України активно співпрацює з Міжнародною організацією з міграції (МОМ), Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців, Радою Європи та міграційними службами окремих країн. Серед основних питань співпраці можна відзначити: допомогу біженцям та особам без громадянства, внуртрішньо переміщеним особам, надання юридичної, медичної та гуманітарної допомоги, розробка пропозицій щодо вдосконалення законодавства.

РОЗДІЛ 3.
ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ В УМОВАХ ВІЙНИ

3.1. Порівняльний аналіз сучасного досвіду оптимізації функціонування Державних міграційних служб в умовах війни

Жодна з провідних країн світу у XXI столітті не мала збройного конфлікту на своїй території, але багато з них стикаються з проблемами міграції населення внаслідок ведення бойових дій в різних державах світу. Зокрема одні з найбільших міграційних потоків припадають на США, Канаду та країни ЄС, зокрема Німеччина.

Служба громадянства та імміграції США (USCIS) відіграє вирішальну роль в управлінні імміграційною системою країни, від розгляду заяв на натуралізацію до розгляду справ біженців і надання притулку. Оцінка ефективності агентства є складною роботою, оскільки вона передбачає збалансування різних пріоритетів, вирішення проблем впровадження та вимірювання впливу на ключові результати імміграції.

Одним із основних показників ефективності USCIS є його здатність ефективно опрацьовувати імміграційні заяви та своєчасно надавати відповіді. Агентство зіткнулося зі значними проблемами в цій сфері, особливо під час пандемії COVID-19, яка порушила нормальну роботу та призвела до різкого збільшення кількості заявок. У відповідь USCIS виступив із кількома ініціативами, щоб скоротити час обробки та усунути відставання. Це включає зусилля з автоматизації та оцифрування більшої кількості аспектів процесу подачі заявок, а також інвестиції в додатковий персонал і ресурси. В 2023 фінансовому році USCIS отримало понад 10,9 мільйона заявок і завершило понад 10 мільйонів незавершених справ, обидва показники є рекордними для агентства [75].

Постійне використання агентством ручної обробки було визначено як ключовий фактор, який уповільнює надання імміграційних пільг під час пандемії. У звіті Управління генерального інспектора за 2021 рік було виявлено, що застарілі технології та процеси USCIS перешкоджають його здатності швидко адаптуватися до мінливих обставин. У звіті USCIS рекомендував прискорити свої зусилля з модернізації та автоматизації своїх систем, що агентство визнало та працює над вирішенням.

Поряд із зусиллями щодо підвищення ефективності обробки, USCIS також відіграє вирішальну роль у забезпеченні безпеки та цілісності імміграційної системи США. Це передбачає заходи щодо виявлення та запобігання шахрайству, а також вирішення проблем громадської та національної безпеки. Агентство реалізувало різні ініціативи для посилення безпеки та процедур перевірки, наприклад розширення можливостей виявлення та аналізу шахрайства. USCIS також тісно співпрацює з іншими державними установами, щоб обмінюватися інформацією та співпрацювати в розслідуваннях [71].

У 2022 фінансовому році понад 88% заявників на натуралізацію склали тест на громадянство під час первинної співбесіди, а ще 7% склали тест після повторного тестування. Цей високий відсоток проходження свідчить про те, що USCIS ефективно оцінює та оцінює відповідність цих заявників, підтримуючи цілісність процесу натуралізації. Крім ефективності обробки та безпеки, USCIS також прагне покращити загальну доступність і обслуговування клієнтів для осіб, які шукають імміграційні пільги. Це включає зусилля з покращення комунікації, прозорості та зручності процесів. Наприклад, USCIS нещодавно оголосив про ініціативи щодо підвищення ефективності своєї заявки на дозвіл на працевлаштування шляхом скорочення часу обробки та зниження зборів за подання. Агентство також вдосконалило свою систему відстеження статусу справ, дозволяючи заявникам легше контролювати хід розгляду своїх справ.

Однак залишаються проблеми з забезпеченням послідовного та ефективного обслуговування клієнтів у польових офісах та сервісних центрах USCIS. Агентство продовжує працювати над упорядкуванням своєї діяльності та

покращенням загального досвіду для тих, хто орієнтується в імміграційній системі.

Оцінка загальної ефективності USCIS включає моніторинг ключових показників, таких як час обробки, скорочення відставання, рівень виявлення шахрайства та рівень задоволеності клієнтів. USCIS також бере участь у регулярному аналізі даних і звітності для інформування про прийняття рішень і розподіл ресурсів [76].

Незважаючи на те, що агентство досягло успіхів у багатьох сферах, ще є можливості для вдосконалення. Постійні виклики, такі як вплив неімміграційної політики на міграційні моделі та потреба у більш комплексному дослідженні небажаних наслідків змін у політиці, підкреслюють важливість цілісного підходу, заснованого на фактичних даних, до оцінки ефективності USCIS.

З початку російського вторгнення в Україну в лютому 2022 року США прийняли значну кількість українських біженців, які шукають притулку від триваючого конфлікту. З початку війни країна прийняла понад 100 тисяч українських біженців. Це включає понад 187 000 українців, які прибули до США за програмою «Єднаймося заради України» станом на кінець березня 2024 року. Програма дозволяє американським фізичним та юридичним особам спонсорувати українських біженців, сприяючи їх переселенню до країни.

США також приймають українських біженців через традиційну Програму прийому біженців США відповідно до імміграційного законодавства США. Українські біженці в США мають право на такі ж федеральні пільги, як і інші біженці, включаючи грошову допомогу, медичне обслуговування та інші соціальні послуги. Це включає доступ до таких програм, як Тимчасова допомога для нужденних сімей і Medicaid, які надають фінансову підтримку та медичне страхування особам, які мають на це право. Уряд США також вжив заходів для надання додаткової підтримки та ресурсів українським біженцям. Наприклад, у 2024 році було оголошено, що США почнуть виплачувати пенсії та надавати медичне страхування українцям, які прибули в країну після початку війни [59].

Такі організації, як Slavic Refugee and Immigrant Service Organization у Каліфорнії, працюють над тим, щоб допомогти українським біженцям із переселенням, інтеграцією та доступом до необхідних послуг і підтримки. Комітет США у справах біженців та іммігрантів також надає ресурси та допомогу українцям, які тікають від конфлікту.

Управління імміграції, біженців і громадянства Канади (IRCC) – федеральний урядовий департамент, відповідальний за управління імміграційною системою Канади, включаючи обробку заявок, полегшення в'їзду іммігрантів і сімей, а також нагляд за процесами отримання громадянства. Останніми роками IRCC зіткнувся зі значними труднощами у підтримці ефективності та результативності своєї діяльності, особливо в світлі пандемії COVID-19 і зростання кількості заявок.

У 2023 році IRCC завершила прийняття понад 7,3 мільйона рішень у своїх сферах діяльності. Це вказує на великий обсяг обробки заявок, хоча точний розподіл за типами заявок і тривалістю обробки не надається. Наразі в управлінні реалізується ініціатива IRCC «усунути відставання в часі обробки заявок для ключових програм і оптимізувати всю імміграційну систему», що свідчить про те, що відставання у заявках є постійною проблемою [66].

Одним із ключових аспектів ефективності IRCC є його здатність своєчасно обробляти заявки. Результати пошуку підкреслюють, що IRCC надає інформацію про час обробки для різних типів заяв, таких як гостьові візи та дозволи на тимчасове проживання. Це свідчить про те, що IRCC докладає зусиль, щоб бути прозорими щодо своїх можливостей і термінів обробки.

Як зазначає Т. Дракохруст, IRCC використовує сучасні технології, зокрема штучний інтелект, як інструмент для підвищення ефективності та точності прийняття рішень. Це вказує на зусилля IRCC щодо модернізації своєї діяльності та використання цифрових рішень. Штучний інтелект використовується «в рамках існуючих імміграційних законів і політики», що свідчить про те, що ефективність IRCC все ще обмежена ширшою політикою та нормативним середовищем [18, с. 60-64].

IRCC докладає зусиль для покращення своєї діяльності та надання послуг у наступних напрямах:

1. Проведення відомчих аудитів та оцінок програм для оцінки ефективності та впливу своїх програм та ініціатив.

2. Підготовка аналітичних звітів про дослідження для подальшого розуміння впливу імміграції на канадське суспільство.

3. Розробка стратегії даних для використання даних як стратегічного активу та покращення процесу прийняття рішень.

4. Підвищення ефективності процесів запитів доступу до інформації та конфіденційності (ATIP).

5. Співпраця з іншими урядовими установами, такими як Агентство прикордонної служби Канади, для оптимізації послуг, пов’язаних з імміграцією.

З початку російського вторгнення в Україну в лютому 2022 року Канада запровадила кілька заходів для підтримки українських біженців. Основні ініціативи:

Уряд Канади 17 березня 2022 року запровадив програму CUAET для полегшення в’їзду громадян України та їхніх найближчих родичів до Канади. Ця програма дозволяє українцям подавати документи на безкоштовну візу для тимчасового проживання, яка дає їм право жити, працювати та навчатися в Канаді до 3 років. Станом на кінець лютого 2023 року понад 960 тис. українців отримали дозвіл на приїзд до Канади за цією програмою, хоча на той час прибуло лише близько 250 тис. Кінцевий термін подачі заявок на участь у програмі CUAET з-за меж Канади спочатку був 31 березня 2024 року, але українці все ще можуть приїхати до Канади стандартними шляхами імміграції після цієї дати.

Уряд Канади надає безкоштовні послуги з поселення для всіх українців та членів їхніх сімей, які перебувають у Канаді як тимчасові мешканці до 31 березня 2025 року. Ці послуги включають навчання мови, допомогу в працевлаштуванні та іншу підтримку, щоб допомогти українцям інтегруватися в канадські громади.

За даними Р. Мацумото та М. Вічко, окрім варіантів тимчасового проживання, канадський уряд також створив шлях для українців із тимчасовим

статусом у Канаді отримати постійне місце проживання. Це дозволяє українцям, які прибули до Канади через програму CUAET або інші канали тимчасового проживання, легше перейти на постійне проживання [69].

Багаторічна українсько-канадська громада відіграла важливу роль у допомозі новоприбулим українським біженцям. Такі організації, як Канадське товариство допомоги українським іммігрантам (CUIAS), надають послуги з поселення, мовні курси та іншу підтримку, щоб допомогти українцям адаптуватися до життя в Канаді. Також Уряд Канади звернувся до бізнесу, зацікавленого у наданні підтримки українцям-переселенцям, які прибувають до країни. Це включає ініціативи, спрямовані на надання українським біженцям можливостей працевлаштування та інших форм практичної підтримки.

DG HOME, Генеральний директорат Європейської Комісії з питань міграції та внутрішніх справ, відіграє вирішальну роль у формуванні та впровадженні політики ЄС щодо міграції, надання притулку, внутрішньої безпеки та суміжних сфер.

Основні сфери відповідальності DG HOME, як зазначає Л. Луцишин, включають:

- надання притулку, міграція та інтеграція, розробка загальних правил для в'їзду та проживання громадян третіх країн, сприяння інтеграції мігрантів, а також запобігання нелегальній міграції та боротьба з нею;

- питання внутрішньої безпеки, посилення співпраці у боротьбі з тероризмом, організованою злочинністю та кіберзлочинністю, а також покращення управління кордонами та обміну інформацією;

- забезпечення ефективного управління міграційними потоками шляхом встановлення спільних умов для в'їзду та проживання громадян третіх країн;

- забезпечення справедливого ставлення до громадян третіх країн, які законно проживають у державах-членах;

- запобігання та боротьба з нелегальною імміграцією та торгівлею людьми [30, с.41-44].

У сфері внутрішньої безпеки ЄС вжив заходів для зміцнення співпраці між державами-членами та покращення управління кордонами через такі ініціативи, як Європейське агентство прикордонної та берегової охорони (Frontex) і Шенгенська інформаційна система. Проте висловлюються занепокоєння щодо потенційних наслідків деяких заходів прикордонного контролю для прав людини, а також щодо необхідності досягнення балансу між безпекою та захистом основних прав.

Законодавчу міграційну систему ЄС критикували за те, що вона надто складна та фрагментарна, з різними директивами, що регулюють різні категорії мігрантів. Незважаючи на те, що ЄС розробив спільні правила, імплементація та застосування цих правил суттєво різниться між державами-членами. Інтеграція мігрантів також залишається проблемою, оскільки ЄС може лише надавати підтримку та стимули, тоді як фактична політика інтеграції належить до компетенції національних урядів.

ЄС все більше зосереджується на зовнішньому вимірі своєї міграційної політики, прагнучи співпрацювати з третіми країнами для управління міграційними потоками та усунення основних причин переміщення. Однак цей підхід «екстерналізації» був зустрінутий критикою, оскільки він може призвести до аутсорсингу відповідальності та потенційного підриву прав людини та стандартів захисту біженців.

Новий пакт про міграцію та притулок, запропонований Комісією у вересні 2020 року та погоджений між Європейським парламентом і Радою в грудні 2023 року, є центральною частиною роботи DG HOME. Пакт спрямований на створення «справедливішого, більш європейського підходу до управління міграцією та наданням притулку» шляхом розвитку шляхів легальної міграції, кращої інтеграції біженців і новоприбулих, а також поглиблення міграційного партнерства з країнами походження та транзиту. Це свідчить про те, що DG HOME працює над вирішенням давніх проблем у політиці ЄС щодо міграції та надання притулку за допомогою комплексного загальноєвропейського підходу.

Разом з цим існують деякі занепокоєння щодо ефективності процесу розробки політики DG HOME. З'явилися звинувачення, що департамент надав «неправомірний доступ певним зацікавленим сторонам, у тому числі приватним компаніям» і, можливо, «маніпулював демократичним процесом» щодо нового положення про сексуальне насильство над дітьми. Це викликає сумніви щодо прозорості та інклюзивності процедур консультацій та прийняття рішень DG HOME, що може підірвати сприйману легітимність та ефективність його політики [36, с. 11].

Іншим ключовим напрямком роботи DG HOME є політика внутрішньої безпеки ЄС, яка спрямована на побудову «безпечнішої Європи» шляхом боротьби з тероризмом, організованою злочинністю та підготовки до криз. Дії DG HOME у цій сфері включають суворіші правила проти незаконного обігу вогнепальної зброї, торгівлі людьми та сексуальної експлуатації дітей. Це свідчить про те, що департамент вживає конкретних кроків для вирішення критичних проблем безпеки, з якими стикається ЄС.

О. Труш пише, що робота DG HOME також включає сприяння «діалогу та співпраці з країнами, що не входять до ЄС», щоб подолати загальні проблеми, пов'язані з міграцією. Це свідчить про те, що департамент бере участь у зовнішніх діях для зміцнення позицій ЄС як глобального гравця та забезпечення ефективності його міграційної політики. DG HOME також керує інструментами фінансування ЄС, які підтримують «конкретні дії у сфері внутрішніх справ». Це свідчить про те, що департамент відіграє ключову роль у розподілі ресурсів і фінансування для підтримки реалізації своєї політики та програм [54, с.50-53].

У Німеччині діє Федеральне відомство у справах міграції та біженців (BAMF), ефективність якого постійно підлягає аналізу. Серед головних напрямів оцінки виділяють:

- ефективність процедур надання притулку та оцифрування. BAMF відповідає за обробку всіх процедур надання притулку в Німеччині за допомогою основної програми – Системи реінтеграції міграційного притулку, яка регулярно оновлюється у відповідності до змін у законодавстві;

- ефективність повернення та реадмісії, зокрема впровадження заборони на повторний в'їзд і угод про реадмісію, а також реалізацію заходів, спрямованих на полегшення повернення осіб, які не мають законного права залишатися в Німеччині;

- ефективність інтеграційного курсу. Проєкт «Оцінка інтеграційних курсів (EvIk)», який аналізує вплив інтеграційних курсів, зокрема на групу відвідувачів мовних курсів;

- заходи дерадикалізації та вивчення успішних практик;

- інтеграція біженців та вища освіта – дослідження успішності біженців у навчанні та оцінки ефективності заходів, спрямованих на сприяння інтеграції;

- визначення ефективності методів статистичної ідентифікації для виявлення фальсифікаторів у дослідженні IAB-BAMF-SOEP щодо біженців у Німеччині. Опитування біженців IAB-BAMF-SOEP – це широкомасштабне лонгітюдне опитування, проведене спільно Інститутом дослідження зайнятості (IAB) у Нюрнберзі та Дослідницьким центром з питань міграції, інтеграції та притулку Федерального відомства у справах міграції та біженців (BAMF), а також Німецькою соціально-економічною групою (SOEP) при DIW Berlin [52, с. 10].

Опитування було розпочато у відповідь на приплив біженців до Німеччини, який різко зріс у другій половині 2015 року. Його мета полягала в тому, щоб надати надійну та достовірну інформацію, яка могла б бути використана для координації розміщення та допомоги для біженців, а також для сприяти їх довгостроковій інтеграції в ринок праці, систему освіти та інші сфери суспільства.

Перша хвиля опитування була проведена в 2016 році, коли було запропоновано інтерв'ю з 4465 особами, які прибули до Німеччини з 2013 року. У 2017 році було додано оновлену вибірку з 2252 осіб, щоб врахувати шукачів притулку та біженців, які переїхали до 31.12.2016 та зареєстровані до 01.01.2017. У 2020 році було проведено додаткову оновлену вибірку з 1216 осіб, включаючи шукачів притулку та біженців, які прибули до Німеччини в період з січня 2017

року по червень 2019 року. Загалом у 2022 році було опитано 2216 осіб у 1407 домогосподарствах [65].

Опитування біженців IAB-BAMF-SOEP надає базу даних, яка дозволяє дослідникам отримати нове уявлення про умови життя осіб, які шукали захисту в Німеччині в останні роки. Опитування збирає інформацію з широкого кола тем, включаючи соціально-демографічні характеристики учасників, освітню та професійну кваліфікацію, мовні навички, когнітивний потенціал, а також досвід польоту та прибуття до Німеччини.

Німеччина стала одним із основних напрямків для українських біженців, які тікають від триваючого конфлікту в їхній рідній країні. Українці можуть в'їжджати до Німеччини без візи та отримувати допомогу та соціальні виплати відповідно до Кодексу соціального страхування Німеччини. Інформація та підтримка біженців доступна українською, англійською та німецькою мовами.

О. Сікорський пише, що станом на кінець 2023 року в країні проживало понад 1,3 мільйона українців, що робить Німеччину основним місцем для українських біженців у Європейському Союзі. Інтеграція українських біженців у німецьке суспільство та ринок праці представляє як виклики, так і можливості. Незважаючи на те, що уряд Німеччини надає житло, соціальні виплати та інші форми допомоги, навколо цього питання виникла певна політична напруга. Правоцентристські партії в Німеччині наполягають на більш суворих заходах, включно зі скороченням пільг і вимог до працевлаштування, для українських біженців. Також висловлювалися занепокоєння щодо довгострокових наслідків кризи біженців для системи соціального забезпечення та ринку праці Німеччини [48, с. 512-515].

Порівняльний аналіз сучасного досвіду оптимізації функціонування Державних міграційних служб у США, Канаді, ЄС та Німеччині показує напрями діяльності, які є спільними для зазначених країн:

- швидкість обробки заявок та виконання нормативних строків заповнення документації;

- використання систем цифровізації для більш швидкого надання послуг;

- формування електронних баз даних та систем ідентифікації особи;

- взаємодія з іншими національними та міжнародними структурами (зокрема МОМ та УВКБ ООН);

- проведення регулярних статистичних обстежень та опитувань з метою виявлення проблем функціонування служб та рівня задоволеності їх послугами;

- дотримання правил в'їзду та реадмісія осіб, які нелегально перетнули кордони держави;

- прийняття та інтеграція біженців, зокрема з України.

3.2. Фактори оптимізації діяльності Державної міграційної служби в умовах війни

Серед факторів оптимізації діяльності Державної міграційної служби в умовах війни є врегулювання нормативно-правової бази, приєднання до міжнародних баз даних, використання інструментів цифровізації та біометричної ідентифікації, розширення каналів взаємодії з отримувачами послуг Державної міграційної служби.

Питання нормативно-правового регулювання процесів є важливим, особливо в умовах війни та включає як міжнародний, так і національний рівень.

На міжнародному рівні не існує жодного всеосяжного обов'язкового інструменту, який би встановлював основу для управління міграцією та роль міграційних служб в даному процесі. Одним із ключових інструментів в даному питанні є Глобальний договір про безпечну, упорядковану та законну міграцію, необов'язковий (Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration). На додаток до цього Європейський Союз розробив комплексну правову базу для управління міграцією в межах своїх кордонів, включаючи Шенгенську угоду та різноманітні директиви та нормативні акти щодо таких питань, як надання притулку, возз'єднання сім'ї та права громадян третіх країн [63].

Установами, які регулюють міграцію в ЄС, є:

1. Європейська Комісія – координує загальну міграційну політику ЄС, зокрема впровадження Директиви про тимчасовий захист для українських біженців.

2. Генеральний директорат з питань міграції та внутрішніх справ (DG HOME).

3. План ЄС із забезпечення готовності та подолання кризових ситуацій у сфері міграції – допомагає збирати ключову інформацію про прибуття біженців для забезпечення ефективного реагування.

4. Країни-члени ЄС – мають суверенне право визначати свою міграційну політику, але повинні дотримуватися спільних правових норм та стандартів, закріплених у міжнародних договорах та документах ЄС [64].

Серед нормативно-правових та організаційних нововведень можна зазначити запровадження системи в'їзду/виїзду (Entry/Exit System, EES), автоматизованої системи, яка відстежуватиме в'їзд і виїзд громадян країн, які не входять до ЄС, які перетинають зовнішні кордони Шенгенської зони, що замінює поточний процес проставлення штампу в паспорті вручну.

Згідно з новою системою EES, мандрівники з країн, що не входять до ЄС, повинні будуть сканувати свої паспорти або інші проїзні документи в кіосках самообслуговування кожного разу, коли вони в'їжджають або виїжджають з Шенгенської зони. Це автоматично фіксуватиме дату та час перетину кордону, а також біометричні дані, наприклад відбитки пальців. Зібрані дані зберігатимуться до 3 років. Представники державних служб матимуть доступ до цієї інформації, щоб перевірити тривалість перебування громадян, які не є громадянами ЄС, і переконатися, що вони дотримуються шенгенських правил, які обмежують перебування до 90 днів протягом 180-денного періоду. Очікується, що впровадження EES збільшить час перетину кордону приблизно на 40 секунд на особу, оскільки її дані збираються.

Окрім EES, ЄС також запускає Європейську систему інформації та авторизації подорожей (European Travel Information and Authorisation System, ETIAS). ETIAS вимагатиме від мандрівників із звільнених від візового режиму

країн, що не входять до ЄС, отримати електронний дозвіл на подорож перед поїздкою до Шенгенської зони. Новий Шенгенський прикордонний кодекс також надає ЄС більше повноважень вводити узгоджені обмеження на подорожі в межах Шенгенської зони під час великих надзвичайних ситуацій у сфері охорони здоров'я. Це включає в себе можливість тимчасово обмежити в'їзд громадян, які не є громадянами ЄС, а також вимагати тестування, карантину та інших медичних заходів.

Одним з напрямів оптимізації роботи є впровадження біометричної ідентифікації особи – це програми BITMAP (США) та EURODAC (ЄС). Серед переваг біометрії визначають:

- більш точна ідентифікація особи;

- боротьба з шахрайством – біометрія допомагає уникнути дублювання ідентифікаційних даних і запобігає крадіжці особистих даних, тим самим знижуючи ризик шахрайства;

- сприяння гуманітарній допомозі – біометричні дані дають змогу точніше визначити чисельність контингенту біженців і краще розподілити допомогу;

- захист особи біженців – біометрія пропонує біженцям і шукачам притулку надійний спосіб встановити свою особу навіть за відсутності інших документів [62, с. 890-900].

Біометричні документи в Україні, такі як паспорт громадянина для виїзду за кордон та ID-картка, були запроваджені в Україні з метою підвищення безпеки та захисту від підробок. Ці документи містять електронний носій інформації, на якому зберігаються біометричні дані власника, включаючи відцифрований образ обличчя, відцифрований підпис та відцифровані відбитки пальців рук (останні - починаючи з 12-річного віку).

Оформленням та видачею біометричних документів в Україні займається Державна міграційна служба. Відповідно до законодавства, кожен громадянин України, який досяг 14-річного віку, зобов'язаний отримати паспорт громадянина України у формі ID-картки. Паспорт для виїзду за кордон можна оформити з народження.

Для оформлення біометричних документів громадяни можуть скористатися онлайн-сервісом «Електронна черга» на сайті ДМС, записатися безпосередньо в територіальному підрозділі ДМС у «живу чергу» або із зазначенням бажаного часу. Наразі в Україні діє квотна система розподілу записів, коли близько третина місць резервується для онлайн-запису, а решта - для прийому відвідувачів у порядку «живої черги».

Необхідні документи для оформлення паспорта громадянина України (ID-картки) включають: заяву, фотокартку, документи, що підтверджують особу та громадянство. Для паспорта громадянина України для виїзду за кордон додатково потрібні документи, що підтверджують підставу для оформлення закордонного паспорта.

Варто зазначити, що обов’язкової заміни раніше виданих «небіометричних» документів не передбачено. Всі паспорти, оформлені до 2015 року, залишаються дійсними до закінчення їх строку. Нові біометричні документи видаються замість втрачених, пошкоджених або у зв'язку із досягненням певного віку [56].

Однією з проблем запровадження біометрії є етичні проблеми, зокрема потенційне вторгнення в особисте життя. Біометричні дані, такі як відбитки пальців, сканування райдужної оболонки ока та риси обличчя, є дуже конфіденційною та особистою інформацією, яка може використовуватися для ідентифікації людей. Існують обґрунтовані занепокоєння, що ці дані можуть бути використані не за призначенням, викрадені або використані в нечесних цілях без відома чи згоди особи.

Ще одним етичним занепокоєнням є ризик упередженості та дискримінації в біометричних системах. Дослідження показали, що багато біометричних алгоритмів демонструють вищі показники помилок для певних демографічних груп, таких як жінки та кольорові люди. Це може призвести до несправедливого ставлення та непропорційного впливу на маргіналізовані громади.

Крім того, збір і зберігання біометричних даних створює значні ризики для безпеки та конфіденційності. Якщо ці дані скомпрометовані, особам може бути

надзвичайно важко змінити свої біометричні ідентифікатори, на відміну від паролів чи інших форм автентифікації. Це робить біометричні дані основною мішенню для хакерів і кіберзлочинців.

Щоб вирішити ці етичні проблеми, Міжнародна асоціація біометрії та ідентифікації (IBIA) розробила низку керівних принципів відповідального використання біометричних технологій. Ці принципи включають повагу до людини та її даних, забезпечення прозорості та згоди, сприяння справедливості та відсутності дискримінації, а також надання пріоритету безпеці та конфіденційності даних.

Принципи IBIA підкреслюють важливість впровадження «конфіденційності за проектом» у біометричних системах, де питання конфіденційності інтегровані в технологію з нуля. Це включає отримання чіткої та інформованої згоди від осіб перед збором їхніх біометричних даних, а також надання прозорої інформації про те, як ці дані використовуватимуться та захищатимуться. Крім того, принципи вимагають розробки справедливих і неупереджених біометричних систем із суворим тестуванням і підтвердженням для виявлення та пом’якшення потенційних джерел дискримінації. Це має вирішальне значення для того, щоб використання біометрії не закріплювало та не посилювало існуючу суспільну нерівність.

На додаток до вказівок IBIA, різні уряди та регуляторні органи також розробили власні етичні рамки та вказівки щодо використання біометричних технологій. Наприклад, Загальний регламент захисту даних (European Union’s General Data Protection Regulation, GDPR) Європейського Союзу містить спеціальні положення щодо збору та обробки біометричних даних, вимагаючи від організацій отримання чіткої згоди та забезпечення надійних заходів захисту даних [72].

Останніми роками робота Державної міграційної служби пов’язана з цифровізацією, тенденцію, яка, як очікується, продовжуватиме розвиватися разом із розвитком технологій. Ця трансформація має на меті оптимізувати та прискорити робочі процеси, зменшити витрати та підвищити ефективність.

Одним із ключових аспектів цифровізації є впровадження онлайн послуг і додатків. Зараз багато міграційних служб у різних країнах світу пропонують електронні системи подачі заяв. Цифрові платформи дозволяють заявникам подавати свою інформацію та документацію віддалено, зменшуючи потребу в особистій взаємодії та паперових процесах.

Встановлені технологічні рішення, такі як програмне забезпечення для управління справами, також все частіше застосовуються міграційними службами для автоматизації робочих процесів і підтримки ведення журналів. Ці системи допомагають ефективніше керувати надходженням заяв і справ, забезпечуючи ретельний облік і дотримання вимог.

Пандемія COVID ще більше прискорила впровадження цифрових технологій в міграційні служби, оскільки владі довелося адаптувати свої процеси до мінливих обставин. Багато агенцій з імміграції та надання притулку розширили свої онлайн-пропозиції, дозволивши заявникам отримати доступ до більш широкого спектру послуг віддалено. Цифровізація допомогла зберегти безперервність і доступність у складні часи. Крім цифрових додатків і управління справами, інформатизація міграційних служб також передбачає інтеграцію різних систем даних і можливостей обміну інформацією. Завдяки централізації та оптимізації управління даними імміграційні органи можуть покращити свої процеси прийняття рішень і краще координувати свої зусилля [57].

Інформатизація міграційних відділів також викликала занепокоєння щодо потенційних ризиків, пов’язаних зі збільшенням використання штучного інтелекту і технологій у практиці контролю за виконанням міграційних справ. Зі зростанням можливостей цих технологій зростають потенційні етичні наслідки та наслідки для конфіденційності, які необхідно ретельно розглянути та розглянути. Багато міграційних установ прагнуть надавати високоякісні послуги, які відповідають як національним, так і міжнародним стандартам. Це включає впровадження цифрових інструментів та інформатизованих систем для

оптимізації процесів, покращення управління даними та покращення загального імміграційного досвіду для заявників.

Державна міграційна служба активно впроваджує електронні сервіси та можливість подачі документів в онлайн-режимі. Так, громадяни можуть подати заяву на оформлення паспорта, змінити місце реєстрації, замовити довідки тощо через портал «Дія» або сайті ДМС, що значно спрощує процедуру отримання послуг та скорочує час очікування.

Крім того, Державна міграційна служба працює над розвитком мобільних додатків, електронного документообігу, використанням хмарних технологій та впровадженням штучного інтелекту. Важливим напрямком цифровізації ДМС є також розвиток внутрішньої ІТ-інфраструктури, автоматизація адміністративних процесів та впровадження електронного документообігу. Це дозволяє оптимізувати робочі процеси, скоротити паперовий документообіг та підвищити ефективність діяльності служби.

Водночас, Державна міграційна служба приділяє увагу навчанню та підвищенню цифрової компетентності своїх працівників. Так, у 2022 році було проведено масштабне навчання спеціалістів щодо використання нових цифрових інструментів та сервісів [10, с. 87-89].

Отже, порівняльний аналіз сучасного досвіду оптимізації функціонування Державних міграційних служб у США, Канаді, ЄС та Німеччині показує напрями діяльності, які є спільними для зазначених країн: швидкість обробки заявок та виконання нормативних строків заповнення документації; використання систем цифровізації для більш швидкого надання послуг; формування електронних баз даних та систем ідентифікації особи; взаємодія з іншими національними та міжнародними структурами (зокрема МОМ та УВКБ ООН); проведення регулярних статистичних обстежень та опитувань з метою виявлення проблем функціонування служб та рівня задоволеності їх послугами; дотримання правил в'їзду та реадмісія осіб, які нелегально перетнули кордони держави; прийняття та інтеграція біженців, зокрема з України.

Серед факторів оптимізації діяльності Державної міграційної служби в умовах війни є: приєднання до міжнародних нормативно-правових стандартів; розвиток співробітництва з іншими державами та міграційними службами країн світу; запровадження уніфікованих баз даних; впровадження інструментів біометричної ідентифікації особи; використання інструментів цифровізації; подання документів в електронній формі, використання електронних черг та можливостей порталу «Дія»; розширення каналів взаємодії з отримувачами послуг Державної міграційної служби.

ВИСНОВКИ

Державна міграційна служба України є важливим центральним органом виконавчої влади, який відповідає за реалізацію державної політики у сферах міграції. Війна в Україні спричинала масові міграції, була причиною втрати документів або виникнення потреби у документах, які дозволяють виїхати за кордон. В таки умовах значення роботи Державної міграційної служби суттєво підвищилось.

Стан наукового дослідження оптимізації функціонування державної міграційної служби в умовах війни пов'язаний з двома напрямами: теоретичним та практичним. Функціонування державної міграційної служби розглядається науковцями в контексті вивчення міграцій населення, їх причин та наслідків; діяльності держави з регулювання даних процесів; діяльності міжнародних інституцій, зокрема ЄС, пов'язаними з виїздом українських громадян за межі країни.

Державна міграційна служба України – центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Війна – стан зазвичай відкритого і оголошеного збройного ворожого конфлікту між державами або націями. Це протистояння за допомогою збройних сил, що ведеться між націями, державами чи правителями, або між сторонами в одній нації чи державі. Війна передбачає бойові дії з використанням армій і зброї між двома чи більше країнами чи двома чи більше групами.

Оптимізація – процес пошуку найкращого рішення або результату з набору доступних альтернатив, враховуючи певні обмеження або цілі. Це систематичний вибір вхідних значень, які максимізують або мінімізують реальну функцію, таку як прибуток, вартість, час або використання ресурсів.

Методологічну базу дослідження складають принципи історичності, об'єктивності, системності, обґрунтованості, причинності та розвитку, а також

методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, узагальнення, абстрагування, ідеалізація та моделювання.

Міжнародні рекомендації щодо розвитку реадмісії включають таки позиції, яки розвиток співпраці, встановлення міжнародних стандартів процедури, вирішення операційних та юридичних питань, питань ідентифікації осіб (зокрема завдяки електронним системам), консульська підтримка та координація, підтримка зацікавлених сторін у реалізації процедури, впровадження практик обробки справ і управління базами даних, використання біометрії, направлення уразливих мігрантів, а також дотримання міжнародного та національного законодавства.

Специфіка надання послуг державною міграційною службою в умовах війни пов’язана з такими її наслідками, як зміни на ринку праці, підвищене навантаження на працівників, зниження мотивації та вигорання. Щодо організації роботи під час воєнного стану, то наявними є припинення дії надання послуг під час повітряних тривог, розширення каналів спілкування з отримувачами послуг, впровадження спрощених процедур, гнучкість та клієнтоорієнтованість.

Державна міграційна служба України активно співпрацює з Міжнародною організацією з міграції (МОМ), Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців, Радою Європи та міграційними службами окремих країн. Серед основних питань співпраці можна відзначити: допомогу біженцям та особам без громадянства, внутрішньо переміщеним особам, надання юридичної, медичної та гуманітарної допомоги, розробка пропозицій щодо вдосконалення законодавства.

Порівняльний аналіз сучасного досвіду оптимізації функціонування Державних міграційних служб у США, Канаді, ЄС та Німеччині показує напрями діяльності, які є спільними для зазаначених країн: швидкість обробки заявок та виконання нормативних строків заповнення документації; використання систем цифровізації для більш швидкого надання послуг; формування електронних баз даних та систем ідентифікації особи; взаємодія з іншими національними та

міжнародними структурами (зокрема МОМ та УВКБ ООН); проведення регулярних статистичних обстежень та опитувань з метою виявлення проблем функціонування служб та рівня задоволеності їх послугами; дотримання правил в'їзду та реадмісія осіб, які нелегально пересікли кордони держави; прийняття та інтеграція біженців, зокрема з України.

Серед факторів оптимізації діяльності Державної міграційної служби в умовах війни є: приєднання до міжнародних нормативно-правових стандартів; розвиток співробітництва з іншими державами та міграційними службами країн світу; запровадження уніфікованих баз даних; впровадження інструментів біометричної ідентифікації особи; використання інструментів цифровізації; подання документів в електронній формі, використання електронних черг та можливостей порталу «Дія»; розширення каналів взаємодії з отримувачами послуг Державної міграційної служби.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бараняк І., Механізми забезпечення міграційної безпеки в умовах нестабільності: досвід Європейського Союзу. *Економіка та суспільство*. 2024. № 64. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4311/4237 (дата звернення: 15.08.2024).

2. Білас Л. Межа ефективності. Що допоможе здолати вигорання на роботі під час війни. URL: https://www.unian.ua/health/mezha-efektivnosti-shcho-dopomozhe-zdolati-vigorannya-na-roboti-pid-chas-viyni-11855850.html (дата звернення: 25.09.2024).

3. Бірта Г. О. Методологія і організація наукових досліджень. [текст] : навч. посіб. / Г. О. Бірта, Ю.Г. Бургу. Київ : «Центр учбової літератури», 2014. 142 с.

4. Бортник Н., Жаровська І., Цьвок М. Спонукальні причини міграції в сучасних умовах. *Вісник Національного університету «Львівська Політехніка»*. 2017. № 884. С. 80-87.

5. Важинський С.Е., Щербак Т.І. Методика та організація наукових досліджень: Навчальний посібник. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.

6. Варіс І.О., Кравчук О.І. Виклики українського ринку праці під час війни. Трансформації особистості, суспільства та ринку праці: виклики майбутнього та вплив на освіту : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (20-22 вересня 2023 року, Україна, м. Харків). Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 387-388.

7. Відновлення втрачених документів під час війни. URL: https://inseinin.com.ua/tpost/dm9ns0mnu1-vdnovlennya-vtrachenih-dokumentv-pd-chas (дата звернення: 10.08.2024).

8. Війна. Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/%D0%92%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0 (дата звернення: 10.09.2024).

9. Вплив війни на сферу адміністративних послуг та рекомендації на майбутнє. URL: https://uplan.org.ua/analytics/vplyv-viiny-na-sferu-administratyvnykh-posluh-ta-rekomendatsii-na-maibutnie/ (дата звернення: 03.10.2024).

10. Гапонов О.О. Державна міграційна служба України та цифровізація її адміністративно-правових послуг: питання теорії та практики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №2. С.87-90.

11. Горбачова А. Згідно з прогнозами Міжнародної організації праці, протягом наступних 10 років дефіцит на ринку праці України становитиме 8,6 мільйона осіб. URL: https://www.unian.ua/economics/other/deficit-kadriv-ubivaye-ukrajinskiy-biznes-yak-kompaniji-namagayutsya-vryatuvatisya-12768141.html (дата звернення: 23.09.2024).

12. Горбачова І.В. Міжнародна організація з міграції в Україні: аналітичний аспект. *Економіка і суспільство*. 2017. № 9. С. 56-60.

13. Гусаров С.М. Міграційне право України. Навчальний посібник. Харків : Дім реклами, 2016. 296 с.

14. Данильян О. Г. Методологія наукових досліджень : підручник / О. Г. Данильян,. О. П. Дзьобань. Харків : Право, 2019. 368 с.

15. Демиденко Д.В. Особливості правового статусу іноземців в Україні. *Актуальні проблеми сучасної науки і правоохоронної діяльності*. Харків, 2018. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/17_05_2018/pdf/29.pdf (дата звернення: 20.09.2024).

16. Демчишина В.В. Принципи міграційної політики Європейського Союзу. *Часопис Київського університету права*. 2018. №4. С. 325-328.

17. Державна міграційна служба України. URL: https://dmsu.gov.ua/pro-dms/zagalna-informacziya.html (дата звернення: 22.08.2024).

18. Дракохруст Т. Адміністративно-правове регулювання міграції у Канаді. *Юридичний вісник*. 2020. № 4. С. 60–65.

19. Закон України «Про громадянство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text (дата звернення: 23.09.2024).

20. Закон України «Про імміграцію». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2491-14#Text (дата звернення: 20.09.2024).

21. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text (дата звернення: 28.09.2024).

22. Зануда А. Втеча від війни чи свідомий виїзд. Як змінилася міграція з України і якими будуть її наслідки. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c93px84133jo (дата звернення: 01.08.2024).

23. Зарова І.О. Форми і методи взаємодії Державної міграційної служби України з іншими суб'єктами реалізації державної політики у сфері міграції. *Наукові записки. Серія: право*. 2022. №12. С. 189-195.

24. Зацерковний В. І. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. / В. І. Зацерковний, І. В. Тішаєв, В. К. Демидов. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 236 с.

25. Клюца В., Кондратенко К. Втрата документів під час війни. URL: https://buhplatforma.com.ua/article/16080-vtrata-dokumentiv-pid-chas-viyni (дата звернення: 10.08.2024).

26. Комар Н.В. Процес візової лібералізації між Україною та країнами ЄС. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Випуск 14, частина 1. С. 142-145.

27. Кресіна І., Стойко О. Нелегальна міграція: проблеми протидії та правового регулювання. *Політичний менеджмент*. 2009. № 3(36). С. 174-180.

28. Курцев О.*Ю.,* Попова Г.Є. Наслідки міжнародної міграції для суспільних відносин. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2023. №2 (278). С. 61-65.

29. Кучеренко Ю.А. Правові засади оптимізації діяльності міграційної служби України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. №4. С. С. 280-282.

30. Луцишин Г. Міграційна криза в ЄС: проблема безпеки зовнішніх кордонів та загострення міжетнічних конфліктів. *Політичні науки*. 2015. Випуск 1. № 2. С. 41–45.

31. Меморандум про співробітництво між Державною міграційною службою України та Міжнародним центром розвитку міграційної політики. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/927_002-19#Text (дата звернення: 08.10.2024).

32. Міграційна політика: підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко. Київ: КНЕУ, 2004. 599 с.

33. Наказ Міністерства Внутрішніх Справ України «Про затвердження Інструкції про порядок реалізації компетентними та уповноваженими органами України міжнародних угод про реадмісію осіб». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-15#Text (дата звернення: 23.09.2024).

34. Нові правила в'їзду в Україну для іноземців та українців. URL: https://vuso.ua/blog/stati/novi-pravila-v-jizdu-v-ukrajinu-dlya-inozemciv-ta-ukrajinciv (дата звернення: 10.09.2024).

35. Нововведення, що спрощують надання послуг Державною міграційною службою України. URL: https://bar-city.gov.ua/article/novovvedennya-shcho-sproshchuyut-nadannya-posluh-derzhavnoyu-mihraciynoyu-sluzhboyu-ukrayiny/ (дата звернення: 03.10.2024).

36. Пак Н.А. Нелегальна міграція та контроль кордонів у Європейському Союзі. *Міжнародні відносини Серія «Політичні науки»*. 2017. № 14. С. 11.

37. Паспортний сервіс. URL: https://pasport.org.ua/services/passport (дата звернення: 15.09.2024).

38. Підтримка ментального здоров’я під час війни. URL: https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidtrymka-mentalnoho-zdorovya-v-chasy-viyny?_gl=1*13p2c0c*_gcl_au*MjE0NzMzNjI4NC4xNzMyNTY5ODc5 (дата звернення: 25.09.2024).

39. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил реєстрації місця проживання та Порядку передачі органами реєстрації інформації до Єдиного державного демографічного реєстру». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/207-2016-%D0%BF#Text (дата звернення: 15.09.2024).

40. Про затвердження Національного плану заходів з виконання другої фази Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/805-2014-%D1%80#Text (дата звернення: 08.10.2024).

41. 5 аспектів регулювання дистанційної роботи. *Юридична газета*. URL: https://yur-gazeta.com/golovna/5-aspektiv-regulyuvannya-distanciynoyi-roboti.html (дата звернення: 28.09.2024).

42. Реньов Є.В. УВКБ ООН: міжнародно-правовий статус та аналіз окремих аспектів діяльності в Україні. *Juris Europensis Scientia.* 2022. №2. С. 136-141.

43. Рижова В. Взаємодія державно-міграційної служби України з іншими суб'єктами щодо протидії адміністративним правопорушенням, учинюваним іноземцям в умовах війни. *Науковий вісник ДДУВС*. 2022. Спеціальний випуск No 2. С. 121-126.

44. Робота під час повітряної тривоги: які дії працівників та роботодавців. URL: https://news.dtkt.ua/labor/labor-relations/85513-robota-pid-cas-povitrianoyi-trivogi-iaki-diyi-pracivnikiv-ta-robotodavciv (дата звернення: 03.10.2024).

45. Ровенчак О. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять. *Політичний менеджмент*. 2006. №2. С. 127-139.

46. Сєрова І.І. Регулювання міграційних процесів на рівні ради Європи: актуальні напрямки та шляхи розвитку. *Право і суспільство*. 2012. № 2. С. 64-68.

47. Сисоєва С.О., Кристопчук Т.Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: Підручник. Рівне: Волинські обереги, 2013. 360 с.

48. Сікорський О. П. Адміністративно-правовий статус державних органів США та країн-членів Європейського Союзу у сфері міграції та паспортизації. *Форум права*. 2009. № 1. С. 512-518.

49. Сокуренко В.А., Хрякова Н.О. Міграційна політика ЄС: сучасні парадигми. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2021. Том 63. С.239-244.

50. Сорока І. Права шукачів притулку в практиці УВКБ ООН. *Міжнародне право*. 2019. №9. С. 294-300.

51. Ставицька А., Попович К., Септа М. Актуальні аспекти міграційної політики України. Галицький економічний вісник. 2023. Том 80. № 1. С. 114-119.

52. Стрільченко Є. В. Організаційно-правове забезпечення діяльності міграційних служб зарубіжних країн [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Стрільченко Євген Вікторович ; Відкр. міжнар. ун-т розв. людини «Україна». Київ, 2013. 20 с.

53. Східне Міжрегіональне управління Державної служби України з питань праці. URL: https://smu.dsp.gov.ua/news/inspektsiia-pratsi-informuie-shchodo-osoblyvostei-pravovoho-rehuliuvannia-dystantsiinoi-roboty-pid-chas-dii-voiennoho-stanu/ (дата звернення: 28.09.2024).

54. Труш О. О. Інститути ЄС з протидії нелегальній міграції. *Державне будівництво*. 2016. № 2. С.50-55.

55. Філософія: Навчальний посібник / І.Ф.Надольний, В.Андрущенко, І.В.Бойченко, В.П.Розумний та ін.; За ред. І.Ф.Надольного. Київ: Вікар, 1997. 584 с.

56. Філіппов С. О. Біометричні технології: значення для протидії транскордонній злочинності. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Юридичні науки*. 2018. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnadpcurn_2018_2_6 (дата звернення: 25.10.2024).

57. Arya A., Nardon L., Riyadh Md. Information and Communication Technology in Migration: A Framework for Applications, Customization, and Research. *Conference: International Conference on Public Administration, Policy and Governance*. 2020. URL: https://arxiv.org/abs/2204.06611 (дата звернення: 25.10.2024).

58. Cedos. Вимушена міграція і війна в Україні (24 березня — 10 червня 2022). URL: https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-bereznya-10-chervnya-2022/ (дата звернення: 01.08.2024).

59. Continued Reliance on Manual Processing Slowed USCIS' Benefits Delivery during the COVID-19 Pandemic. Washington, DC, 2021. 30 P.

60. European Commission. Migration management: *Welcoming refugees from Ukraine*. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/migration-management/migration-management-welcoming-refugees-ukraine_en (дата звернення: 15.08.2024).

61. European Travel Information and Authorisation System. URL: https://www.localyze.com/blog/entry-exit-system-guide (дата звернення: 20.10.2024).

62. Farraj A. Refugees and the biometric future. Collumbia Human Rights Law Review. 2011. №11. P. 891-941.

63. Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration. URL: https://refugeesmigrants.un.org/sites/default/files/180711_final_draft_0.pdf (дата звернення: 20.10.2024).

64. Global governance and the regulation of migration flows. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264126398-6-en.pdf?expires=1733345814&id=id&accname=guest&checksum=863EF936C4BA3D5DC31FFAA543C12ED0 (дата звернення: 20.10.2024).

65. IAB-BAMF-SOEP Survey of Refugees. URL: https://fdz.iab.de/en/our-data-products/individual-and-household-data/iab-bamf-soep/ (дата звернення: 12.10.2024).

66. Immigration, Refugees and Citizenship Canada. Reports and Statistics. URL: https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/corporate/reports-statistics.html (дата звернення: 12.10.2024).

67. International Organization for Migration. URL: https://www.iom.int/ (дата звернення: 03.10.2024).

68. MacMillan M. War: How Conflict Shaped Us. URL: https://inss.ndu.edu/Events/Event-View/Article/2985982/war-how-conflict-shaped-us/ (дата звернення: 10.09.2024).

69. Matsumoto R., Viczko M. Categorizations of crisis: access to higher education in Canada as international students and forcibly displaced people. Higher Education Research & Development. 2023. Volume 42. Issue 5. P.225-230.

70. Micinski N.R., Weiss N.G. Internationa organozation for Mogration and the UN System: a missed opportunity. *Future United Nation Develooment system.* 2016. №42. P. 2-4.

71. Monthly intake of refugees from Ukraine to the United States from October 2021 to August 2024. URL: https://www.statista.com/statistics/1310881/refugees-ukraine-united-states-2022/ (дата звернення: 08.10.2024).

72. Tappan R. Ethics in Biometrics: What Every Security Management Professional Should Know. ASIS International. 2022. URL: https://www.asisonline.org/publications--resources/news/blog/ethics-in-biometrics-what-every-security-management--professional-should-know/ (дата звернення: 25.10.2024).

73. The Civilian Consequences of Conflict. URL: https://education.cfr.org/learn/reading/civilian-consequences-conflict (дата звернення: 10.09.2024).

74. Ukraine expands martial law in a bid to boost defences near occupied areas. URL: https://www.euronews.com/my-europe/2024/04/29/ukraine-expands-martial-law-to-boost-defences-near-occupied-areas (дата звернення: 12.09.2024).

75. US Citizenship and Immigration Service. URL: https://www.uscis.gov/ (дата звернення: 22.08.2024).

76. U.S. Government Accountability Office. USCIS Transformation: Improvements to Performance, Human Capital, and Information Technology Management Needed as Modernization Proceeds. Jul 17, 2007. URL: https://www.gao.gov/products/gao-07-1013r (дата звернення: 12.10.2024).

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Фомін Юрій Володимирович, студент ІІ курсу магістратури, форми навчання заочної, факультету соціології та управління, спеціальність «публічне управління та адміністрування», адреса електронної пошти 12fomin12@urk.net:

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Оптимізація функціонування державної міграційної служби в умовах війни» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата_____ Підпис_____ ПІБ (студент) Фомін Ю.В.

Дата_____ Підпис_____ ПІБ (науковий керівник) Масюк О.П.